

Mülki müdafiənin yaranma tarixi ,vəzifələri,məqsədi,təşkili və ona rəhbərlik

Plan:

- 1.Mülki müdafiənin yaranma tarixi.
- 2.Mülki müdafiənin vəzifələri və məqsədi
- 3.Mülki müdafiənin təşkili və ona rəhbərlik

Elmi-texniki tərəqqinin (ETT) yüksəlişi,mürəkkəb sistemlərin tətbiqi ilə elmi-texniki və istehsalat fəaliyyətinin miqyasının genişlənməsi,onların istismarında riskin artması insanların normal fəaliyyətinə təhlükə yaradırlar.Bu təhlükəni aradan qaldırmaqdan ötrü Mülki müdafiə sistemi fəaliyyət göstərir.

Mülki müdafiə -ətraf mühitdə insanların sağlamlığını və təhlükəsizliyini qoruyan bir elmdir.

O,təhlükəli və zərərli amilləri aşkara çıxarmalı və eyniləşdirməli,insanın mühafizəsinin metod və vasitələrinin yollarını, zərərli və təhlükəli amillərin minimum dərəcəyə qədər azaldılmasını araşdırmalı,dinc və müharibə dövrü baş verən qəza hallarının ,fəlakətlərin nəticələrini aradan qaldırmaq tədbirləri hazırlamalıdır.MM-in rolu təbii fəlakətlərin,böyük istehsalat qəzalarının nəticələri ilə mübarizədə xeyli artmışdı.

Böyük maddi itkilər və insan tələfatına səbəb olan fəvqəladə hadisələr göstərir ki,indi mövcud olan şəraitdə insanları və onların yaşadığı mühiti fəvqəladə hallarda mühafizə etmək üçün,insanların psixoloji,mənəvi cəhətdən əsaslanmış səmərəli formada hazırlanması məsələlərini tamamilə yenidən qurmaq lazımdır,xüsusilə əmin- amanlıq dövründə

fövqəladə hal olan MM tədbirlərin yenidən baxmalı və onun vəzifə və yollarını yenidən qiymətləndirmək lazımdır.

Mülki müdafiə ilk dəfə 1931 ci ildə Fransanın paris şəhərində fransız tibb generalı Corc Sant Pol tərəfindən “Cenevra Regionu Assosasiyası” yaratmışdır. Bu Assosasiyanın yaradılmasının səbəbi hər hansı bir fəvqəladə hadisələr zamanı bir sıra kateqoriyalı insanlar (qocalar, əlillər, şikəstlər, xəstələr, qadınlar və uşaqlar) ardım etməkdir. 1937 –ci ildə vəfat edən Corc Sant Pol vəsiyyəti ilə Assosasiya Parisdən Cenevrəyə köçürülsün. Generalın vəsiyyəti ilə Onun məsləkdaşı general Henri Corc Assosasiyaya rəhbərlik etdi. Henri Corcun təşəbbüsü ilə assosasiya tərəfindən İspaniyada 1936 –cı ildə baş verən vətəndaş müharibəsi zamanı əhalinin bəzi qrupları üçün Madrid və Bilbaoda, 1937 –ci ildə Yaponiya və Çin müharibəsi zamanı Şanxayda bitərəf zona yaradılmış, dinc əhalini qorumağın mümkünlüyünü nümayiş etmişdir. Henri Corc 1947-ci ildə “Müasir müharibədə mülki əhalinin mühafizəsi” kitabını yazmışdır. Bu kitab assosasiyanın manifesti idi. 1957 –ci ildə Mülki müdafiə üzrə ictimai Ümumdünya Konfransı keçirilmişdir. Bu konfransda 33 ölkənin 130 nümayəndəsi iştirak etmişdir. Onun adı dəyişilərək “Beynəlxalq Mülki Müdafiə Təşkilatı” adlandırıldı. 1966 –ci ildə oktyabrın 17-də BMT katibliyinin Beynəlxalq Mülki müdafiə təşkilatı (BMMT) nizamnaməsi qeydə alındı. Azərbaycan isə bu təşkilata 1993 cü il 3 noyabrda üzv oldu. Hər il Martın 1-i Beynəlxalq Mülki müdafiə günü kimi qeyd olunur.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti 1992-ci il iyulun 31-də "Azərbaycan Respublikasının Mülki Müdafiəsi haqqında Əsasnamənin təsdiq edilməsi barədə 73 sayılı fərmanı və 1998-ci il aprelin 18-də "Mülki müdafiə haqqında Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə 700 sayılı fərmanı imzalanmışdır. 19.04.2006 ci il 394 sayılı qanunu ilə Azərbaycan Respublikası Fəvqəladə Hallar nazirliyi haqqında əsasnamə, 29.12.2006 ci il 511 sayılı qanunu ilə Azərbaycan Respublikası

FHN-nin Mülki müdafiə qoşun hissələri haqqında əsasnamə imzalanmışdır.

2.Mülki müdafiənin vəzifələri və məqsədi

Yeni Əsasnamə və Qanunda respublikada mülki müdafiənin əsas məqsəd və vəzifələrini habelə dövlət hakimiyyəti və idarəetmə orqanlarının,ictimai təşkilatların,eləcə də məsul şəxslərin və bütün vətəndaşların mülki müdafiə üzrə vəzifələri müəyyən edilmişdir. Azərbaycan Respublikasının Mülki müdafiəsi-sülh və müharibə dövrlərində respublikanın ərazilərində əhali və təsərrüfat obyektlərini,həmçinin güclü qəzaların nəticələrindən,habelə müasir qırğın vasitələrdən mühafizə məqsədilə dövlət ,təsərrüfat,hərbi idarəetmə orqanları tərəfindən bütün vətəndaşların iştirakı ilə həyata keçirilən sosial və müdafiə tədbirləri sistemidir.

Mülki müdafiə üzrə dövlət funksiyalarını Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar Nazirliyinin orqanları yerinə yetirir.Buraya dövlət idarəetmə orqanları,Mülkiyyət formalarına aid olan birliklər,müəssisələr,idarələr,təşkilatlar və digər obyektlər,onların qüvvə və vasitələri daxildir.Onlar sülh və müharibə dövründə respublikanın bütün ərazisində mülki müdafiə tədbirlərini yerinə yetirilməsini təmin edirlər.

Azərbaycan Respublikası Mülki müdafiəsinin əsas vəzifələri aşağıdakılardır.

-fövqəladə halların nəticələrindən əhəlinin və xalq təsərrüfatının mühafizə edilməsi;

- sülh və müharibə dövrlərində adamların həyatı,sağlamlığı üçün təhlükə yarandığı barədə və belə şəraitdə davranış qaydaları haqqında əhəlinin vaxtında xəbərdar edilməsi;

- fövqəladə halların nəticələri aradan qaldırılması məqsədi ilə xilasetmə və digər təxirəsalınmaz işlərin təşkili və yerinə yetirilməsi;

- mülki müdafiə sistemi rəhbər heyətinin ,idrəetmə orqanları və qüvvələrinin fəvqəladə hallarda mühafizəyə və fəaliyyətə hazırlanması,habelə müvafiq mühafizə və fəaliyyət üsullarının əhaliyə öyrədilməsinin təşkili;

- sülh və müharibə dövrlərindəki fəvqəladə hallarda xalq təsərrüfatı sahələrinin,müəssislərin,idarə və təşkilatların sabit fəaliyyətinin təmin olumasına yönəldilmiş tədbirlərin,xüsusi mülki müdafiənin mühəndis-texniki və digər tədbirlərinin hazırlanmasında,həyata keçirilməsində iştirak etməkdir.

- Fəvqəladə hallar yaranarkən fəaliyyət göstərmək üçün mülki müdafiə dəstələri yaratmaq ,lazımi avadanlıqla təchiz etmək və işə hazırlamaq.

Sadalanmış bütün vəzifələrin hamısı vacibdir və kompleks halında həll edilməlidir;

1.Dövlət siyasətini,o cümlədən vahid elmi texniki siyasəti müəyyən etmək və onu həyata keçirmək.

2.Əhalini və ərazini fəvqəladə hadisələrdən mühafizəsini təmin edilməsinə dair hüquqi və iqtisadi normaları müəyyən etmək,zəruri normativ hüquqi aktlar qəbul etmək və onların icrası.

Mülki müdafiənin əsas məqsədi aşağıdakılardır;

1.Fəvqəladə hadisələrin qarşısının alınması məqsədi ilə profilaktik tədbirlərin həyata keçirilməsi.

2.Fəvqəladə hadisələri zamanı mümkün olan ziyan və itkilərin həcmnin maksimum azaldılması.

3.Fəvqəladə hadisələrin və onların nəticələrin aradan qaldırılması.

3.Mülki müdafiənin təşkili və ona rəhbərlik

Mülki müdafiə sahəsində dövləti aşağıdakı vəzifələri vardır;

Mülki müdafiə ərazi-istehsalat prinsipi üzrə təşkil olunur. Bu o deməkdir ki, mülki müdafiə tədbirləri həm icra hakimiyyəti xətti ilə, həm də ayrı-ayrı nazirliklər, müəssisələr, təşkilatlar və istehsalat sahələrinin xətti ilə təşkil olunur.

Mülki müdafiə təşkiletmə prinsipləri aşağıdakılardır;

1. Ərazi prinsipi (MM tədbirləri respublikanın bütün ərazisini əhatə edir).

2. Fərqli və kompleks yanaşma prinsipi (Azərbaycan Respublikanın Mülki müdafiə tədbirlərinin ayrı-ayrı bölgələrin, şəhərlərin istehsal və sosial təyinatlı obyektlərin, hərbi-strateji, iqtisadi və digər xüsusiyyətləri nəzərə almaqla planlaşdırılması və əlaqələndirilmiş şəkildə həyata keçirilir).

3. Kütləvilik və məcburilik prinsipi (Mülki müdafiə tədbirlərinin respublikanın bütün əhalisini əhatə edir və məcburi xarakter daşıyır.)

4. Daimi hazırlıq prinsipi (Azərbaycan respublikası Mülki müdafiə sisteminin fəvqəladə hadisələri zamanı dərhal və səmərəli fəaliyyətə başlamağa hazır vəziyyətdə olması).

5. Dərhal xəbərdarlıq prinsipi (Baş verə biləcək fəvqəladə hadisələr haqqında Azərbaycan respublikasının bütün əhaliyə dərhal məlumat verilməsi).

6. Qarşılıqlı əlaqə prinsipi (Mülki müdafiə tədbirlərinin təmin edilməsində iştirak edən Azərbaycan respublikasının dövlət orqanlarının və Mülki müdafiə qüvvələrinə sıx və uzlaşdırılmış fəaliyyət göstərilməsi).

Yeni qanuna və Əsasnaməyə müvafiq olaraq Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Mülki müdafiəyə rəhbərlik edir. Azərbaycan Respublikasının Mülki Müdafiəsinin qərar və tapşırıqlarını Baş Nazir yerinə yetirir və mülki müdafiənin qarşısında duran vəzifələri həyata keçirməyə daim hazır olması üçün məsuliyyət daşıyır. Mülki müdafiə tədbirlərini planlaşdırmaq və həyata keçirməsini təşkil etmək, habelə icraya nəzarət məqsədilə Respublika Fövqəladə Hallar Nazirliyi gündəlik rəhbərlik edir.

Yerlərdə mülki müdafiəyə aşağıdakılar rəhbərlik edir;

Naxçıvan Muxtar Respublikasında -Muxtar Respublikasının Baş Naziri, şəhərlərdə, rayonlarda ,kənd və qəsəbələrdə müvafiq icra hakimiyyəti başçıları və onların nümayəndələri ,

Müəssisələrdə, böyük şirkətlərdə ,təsərrüfat birliklərində və obyektlərdə-onların rəhbərləri və sahibkarları.

Mülki müdafiənin vəziyyəti üçün həmin şəxslər məsuliyyət daşıyır və onların vəzifə borcudur. Onlar rəhbərliyi qərargah, xidmətlər və başqa dövlət orqanları vasitəsilə yerinə yetirir.

Mülki müdafiə ərazi-istehsalat prinsipi üzrə həyata keçirilir. Bu o deməkdir ki, Mülki müdafiə tədbirləri həm icra hakimiyyəti xətti ilə, həm də istehsalat və təsərrüfat fəaliyyətinə rəhbərlik edən nazirliklər və idarələr xətti ilə planlaşdırılır və həyata keçirir.

Əhalinin mülki müdafiənin təşkilində əhalinin konkret vəzifələri aşağıdakılardır;

1. Əhali qəzalar və təbii fəlakətlər zamanı düzgün davranmalı, onların nəticələrindən, habelə kütləvi qırğın silahlarından mühafizə qaydalarını öyrənməli, mühafizə tədbirlərini əməli sürətdə icra etməyi bacarmalıdır.

2. Əhali kütləvi qırğın silahlarından, qəzaların, təbii fəlakətlərin nəticələrindən mühafizə qaydalarını dəqiq yerinə yetirməlidir.

3.Hər bir kəs mülki müdafiənin bütün tədbirlərində şüurlu surətdə iştirak etməlidir.

4.Əhalinin ən vacib vəzifələrindən biri-özündə və yoldaşlarında yüksək mənəvi-psixoloji keyfiyyətlər tərbiyə etməkdir.

Mülki müdafiə tədbirlərini planlaşdırmaqdan ötrü mülki müdafiə qərargahı yaradılır.Mülki müdafiə qərargahı təsərrüfat obyektlərində yaradılır.Mülki müdafiə sistemində təsərrüfat obyektləri mühüm yer tutur.Təsərrüfat obyektləri mülki müdafiənin təşkilində əsas rol oynayır.Bütün mülki müdafiə tədbirlərin bünövrəsi məhz təsərrüfat obyektlərində qoyulur.Obyekt dedikdə idarə,müəssisə,təhsil müəssisələri və digər müəssisələr nəzərdə tutulur.Mülki müdafiə tədbirlərin yerinə yetirilməsi barədə müəssisə rəhbərinin əmr və sərəncamları obyektin bütün vəzifəli şəxsləri hökmən icra etməlidirlər

Obyektlərdə mülki müdafiə-fəhlə,qulluqçu,gənclər,tələbələri qabaqcadan müasir qırğın vasitələrdən mühafizəyə hazırlamaq,obyektin fəvqəladə hallarda sabit işləməsi üçün şərait yaratmaq və vaxtında qəza-xilasetmə və digər-təxirəsalınmaz işlər görmək,təbii fəlakət və istehsalat qəzalarının nəticələrini ləğv etmək üçün yaradılır.Obyektin rəhbərinə mülki müdafiə üzrə kömək göstərmək məqsədilə onun müavinləri olur.Mülki müdafiə rəhbərliyin yanında mülki müdafiə qərargahı yaradılır.Qərargah mülki müdafiənin idarəetmə orqanı olub,obyektdə mülki müdafiə məsələləri üzrə bütün əməli fəaliyyətin təşkilatçısıdır.Qərargah mülki müdafiə üzrə ştatlı işçilərdən və öz əsas işindən ayrılmayan vəzifəli şəxslərdən təşkil edir.

Mülki müdafiəni xüsusi tədbirlərini yerinə yetirmək, bu məqsədlə qüvvə və vasitələr hazırlamaq, qəza xilasetmə və digər təxirəsalınmaz işlər aparılarkən mülki müdafiə qüvvələrinin fəaliyyətini təmin etmək üçün yerlərdə mülki müdafiə xidmətləri yaradılır.

Mövzu:2 Fövqəladə hallar və onların təsnifatı.

Plan:

- 1.Fövqəladə halların miqyasına görə növləri
- 2.Sülh mənşəli fövqəladə hallar
- 3.Sosial- siyasi və ekoloji xarakterli fövqəladə hallar
- 4.Texnogen xarakterli fövqəladə hallar
- 5.Təbii xarakterli fövqəladə hallar

1.Fövqəladə halların miqyasına görə növləri

Fövqəladə hadisə -bu qəza,təhlükəli təbii təzahürlər, faciə,kortəbii və ya digər bədbəxt hadisə nəticəsində yaranmış,insane tələfatına,insanların sağlamlığına və ya ətraf mühitə zərər yetirilməsi,xeyli maddi itkilərə və insanların həyat fəaliyyəti şəraitinin pozulmasına səbəb ola bilən və ya olmuş şəraitdir.Fövqəladə hadisələr tiplərinə,növlərinə,miqyasına və mənşəyinə görə,habelə digər əlamətlərinə görə təsnif olunur.Əgər ehtimal olunan bütün fövqəladə hadisələrin cəm halında götürsək ,onda onları iki növə ayırmaq olar.Münaqişəli vəMünaqişəsiz fövqəladə hadisələr.Münaqişəli fövqəladə hadisələrə hərbi toqquşmalar,ekstremal siyasi mübarizə ,milli və dini zəminində münaqişələri,terrorizm və s,a aid etmək olar.Münaqişəsiz fövqəladə hadisələrə isə texnogen və ekoloji,təbii xarakterli fövqəladə hadisələr aid edilir.

Ekstremal hadisələr-bu proseslərin və ya hadisələrin normasından kənara çıxmasıdır.Qəza-bu konstruktiv,istehsalat,texnologiy hadisələrdir. Təhlükəli təbii təzahürlər-bu özünün intensivliyinə görə,insanların həyat fəaliyyəti üçün mənfi nəticələr doğura bilən təbiət mənşəli öz-özünə hasil olan hadisələr.

Fövqəladə hadisələr zamanı ilk növbədə ümumi itkilər və ziyan müəyyən edilir ki,bu dərhal müvafiq qərar qəbul etmək üçün vacibdir.Təsir dairəsinə görə və nəticələrinin ağırlığı üzrə fövqəladə

hadisələr:Lokal(qismi),obyekt səciyyəli,Yerli,Regional,Milli və Qlobal miqyaslı Fövqəladə hadisələr ola bilər.

Miqyasına görə fövqəladə hallar bölünür:

- Lokal-ərazidə və təşkilatca iş,ev ətrafı yerlərdə və mənzildən kənara çıxmır.Onların nəticəsində 10 nəfər zərər çəkmiş,ya da dəymiş ziyanın məbləği minimal əmək haqqının min manatını təşkil edir.
- Obyekt miqyaslı FH-Fövqəladə hadisə bir obyektə əhatə edirsə və onların qüvvə və resursları ilə ləğv edilə bilirsə.
- Yerli-yaşayış məntəqələri,kəndləri,şəhər və üsəbələrin hüduqlarından kənara çıxmamaq şərti ilə.Nəticədə 10 nəfərdən yuxarı,lakin 50 nəfərdən çox olmadıqda,maddi zərərin əmək haqqının 1000 manatından yuxarı,5000 manatdan yuxarı olmamalı.
- Regional-Bir neçə rayonu əhatə edən fövqəladə hadisələr.Zərər çəkənlərin sayı 50 nəfərdən 500 nəfərə qədərdisə yada 500 nəfərdən 1000 nəfərə qədərdisə,maddi zərər əmək haqqının 0,5+5mln manata qədər təşkil edirsə.
- Milli-Ölkənin geniş ərazisini əhatə edir.Lakin ölkənin hüduqlarından kənara çıxmamaq şərti ilə.Nəticədə zərər çəkənlərin sayı 500nəfərdən yuxarı,və ya 1000 nəfərdən yuxarı,maddi zərər əmək haqqının 5mln manatdan çox təşkil edir.
- Qlobal- ölkənin hüduqlarında kənara çıxmaq şərti ilə.Onların nəyicələri həm zərər çəkmiş dövlətlərin həm də beynəlxalq birliyin qüvvə və vasitələri aradan qaldırır.

2.Sülh mənşəli fövqəladə hallar

Atom elektrik stansiyalarında,dəmir yollarında ,güclü təsirli zəhərli maddələr istehsal edən müəssisələrdə baş verən qəzalar,böyük maddi itkilər insan tələfatı ilə nəticələnən təbii fəlakətlər və digər fövqəladə hadisələr sülh dövründə mülki müdafiənin həyata keçirdiyi tədbirlərin vacibliyini yeni mövqedən qiymətləndirməyi tələb edir.

Fövqəladə hadisələr mənşəyinə görə bölünür:

I-ci Sülh mənşəli fövqəladə hallar,

II-ci Hərb mənşəli fövqəladə hadisələr.

Sülh mənşəli fövqəladə hadisələr bunlardır;

1. Texnogen xarakterli fövqəladə hadisələr. (İstehsalat qəzaları, nəqliyyat qəzaları, atom elektrik stansiyalarında baş verən qəzalar, elektrik enerji istehsal edən müəssisələrdə baş verən qəzalar

Texnosferin əhali vətraf mühitə törətdiyi təhlükə sənayedə və kommunal təsərrüfatında böyük miqdarda radioaktiv, kimyəvi, bioloji habelə yanğın və partlayış qorxusu yaradan istehsalat və texnologiyaların olması ilə şərtləşir. Respublikamızda yüz minə yaxın belə müəssisələrmövcuddur. Əldə olan məlumatlara görə 1992-1998-ci illər ərzində texnogen xarakterli fövqəladə hadisələr 100-dək qeydə alınmışdır. Onların böyük əksəriyyəti Bakı ə Sumqayıtda baş vermişdir. texnogen xarakterli fövqəladə hadisələr əsasən insanların səhlənkarlığı, məsuliyyətsizliyi və savadsızlığı ucbatından baş verir.

Sənaye müəssisələrində baş verən hadisələr, adətən qurğuların dağılması və deformasiyaya uğraması, yanğınlar, enerji sisteminin sıradan çıxması boru kəmərlərdən sıxmalar müşayiət olunur

Nəqliyyat qəzaları ən çox baş verən hadisələrdəndir. Hazıda mövcud olan hava, su, dəmir yol, avtomobil, boru kəməri və digər qəzalar əsas yer tutur. Gəmilərdə əsasən yanğın və partlayış səbəbindən, onun aşmasından, bir-birilə toqquşmasından, fırtınadan, sualtı riflərdən və digər səbəblərdən baş verir.

Aviasiyada qəza halların baş verməsi səbəbləri, onların köhnəlməsi. texniki xidmətin düzgün aparılmaması, müəyyən uçuş qydaların pozulması, diqqətsizlik ucbatından və s, a

Respublikamızda nəqliyyat vasitələri ilə hər il milyonlarla ton yük daşınır. Bunların 28%-i dəmir yoluna, 38% -i isə avtomobil nəqliyyatı, 13%-

isəhava nəqliyyatı,21%-I boru kəmərin payına düşür.Kilometr hesabı ilə götürəndə nəqliyyat qəzalarında 0,026 nəfər dəmir yolunda,33,0 avtomobil qəzasında,1,06 nəfər isə hava nəqliyyatında məhv olur.I.

2.Təbii xarakterli fəvqəladə hadisələr:

- 1)Geofiziki hadisələr(zəlzələ,vulkan püskürməsi,meteoridlərin düşməsi)
- 2)Geoloji hadisələr(torpaq sürüşmələri,qar uçqunları,quraqlıq)
- 3)Meteoroloji hadisələr(güclü yağıntılar,Güclü küləklər,qasırğa,tufan)
- 4)Dəniz hidroloji hadisələr(tsiklon,sunami ,tornado)
- 5)Meşə çöl yanğınları
- 6)İnsanların,heyvanların və bitkilərin yoluxucu xəstəliklərin yayılması.

3.Sosial- siyasi və ekoloji xarakterli fəvqəladə hallar

.Sosial- siyasi xarakterli fəvqəladə hadisələr.(milli və dini zəminində münaqişələr,Ölkə daxili çəkişmələr,terrorizm və narkobiznes)

Sosial təhlükə- həyatını və sağlamlığını təhlükə altına atan neqativ təsirin əsasının cəmiyyətdə geniş vüsət alan əsas qrupudur.Respublikamızda əhalinin həyat tərzini daha da yüksəltmək üçün yeni-yeni iş yerləri açılır.Sosial təhlükənin xüsusi qrupuna insanın sağlamlığını məhv edən maddələrin qəbul edilməsini aid etmək olar. Bura narkomaniya,toksikomaniya,alkoqalizm aiddir.Narkomaniya ən qorxulu social təhlükədir.

Terrorizm- cəmiyyətdə iğtişaş yaratmaq,hakimiyyəti zəiflətmək məqsədilə qeyri-hökumət zorakılığı ,yaxud təhlükəsidir .Müasir terror qruplaşmalar elm və texnikanın müasir nailiyyətlərindən geniş istifadə edir,müasir texnologiyalara və məlumatlara yol tapırlar.

4.Ekoloji xarakterli fəvqəladə hadisələr:

- 1)Atmosferin çirklənməsi
- 2)hidrosferin çirklənməsi
- 3)litosferin sıradan çıxması
- 4)biosferin məhv olması

Atmosfer tərkibi və xassələrinin dəyişməsi ilə əlaqədar baş verən fəvqəladə hadisələr(iqlimin kəskin dəyişməsi,şəhərlərdə kəskin oksigenin azlığı,ozon qatının pozulması)

Troposfer –Yerin vəziyyətini dəyişməsi ilə əlaqədar baş verən fəvqəladə hadisələrdir.

Hidrosferin vəziyyətinin dəyişməsiilə əlaqədar baş verən fəvqəladə hadisələr(su mənbəyinin quruması,çirklənməsi və su ehtiyatların azalması).

Biosferin vəziyyətinin dəyişməsi ilə əlaqədar yaranan fəvqəladə hadisələr(yaşayış mühitinin dəyişməsinə həssas olan heyvan və bitki növlərinin yox olması,yeni bitki örtüyünün məhv olması).

Ekoloji fəvqəladə halların əsas səbəbləri təbii ,antropogen və texnogen faktorlardır.Atropogen və texnogen proseslər insanın fəaliyyəti ilə bağlıdır.XXI əsrdə insanın təbiətə təhlükəli müdaxiləsi kəskin sürətdə artıb və bu müdaxilənin həcmi genişləniib.

4.Texnogen xarakterli fəvqəladə hallar

Texnosferin əhali və ətraf mühitə törətdiyi təhlükə-sənayedəvə communal təsərrüfatında böyük miqdarda radioaktiv ,kimyəvi,bioloji,habelə yanğın və partlayış qorxusu yaradan istehsalat və tenologiyaların olması ilə şərtləşir.Respublikamızda yüz minə yaxın belə müəssisələr mövcuddur.Əldə olan məlumatlara görə 1992-98 ci illər ərzində texnogen xarakterli fəvqəladə hadisələr 100-dək qeydə alınmışdırıOnların böyük əksəriyyəti Bakı və Sumqait şəhərlərində baş vermişdir.Texnogen xarakterli fəvqəladə hadisələr əsasən İnsanların səhlənkarlığı,məsuliyyətsizliyi və savadsızlığı ucbatından baş verir.

Sənaye müəssisələrində baş verən hadisələr,adətən qurğuların dağılması və deformasiyaya uğraması,yanğılar,energyi sisteminin sıradan çıxması boru kəmərlərdən sızmalarmüşaiyyət olunur.

Nəqliyyat qəzaları ən çox baş verən hadisələrdəndir.Hazırda mövcud

olan hava,su,dəmir yolu,avtomobil,boru kəməri və digər qəzalar əsas yer tutur.Gəmilərdə əsasən yangınvə partlayış səbəbindən,onun aşmasından,bir-birilə toqquşmasından,fırtınadan,sualtı riflərdən və digər səbəblərdən vbaş verir.

Aviasiyada qəza halların baş vermə səbəbləri; onların köhnəlməsi,Texniki xidmətin düzgün aparılmaması,müəyyən uçuş qaydaların pozulması,diqqətsizlik ucbatından və s,a.

Respublikamızda nəqliyyat vasitələri ilə hər il milyonlarla ton yük daşınır.Bunların 28%-I dəmir yol,38%-I avtomobil,13%-isu nəqliyyatı,21%-iboru kəmərin payına düşür.Kilometr hesabı ilə götürəndə nəqliyyat qəzalarında 0,026 nəfər dəmir yolunda,33,0 avtmobil qəzasında,1,06 nəfər isə havanəqliyatında məhv olur.

5.Təbii xarakterli fəvqəladə hallar

- **Təbii xarakterli Geofiziki fəvqəladə hadisələr** yerin alt qatlarında fiziki hadisələr zamanı baş verir.Zəlzələlər tektonik,vulkanik,eləcədə uçqun və bəndlərin yarılması nəticəsində meydana çıxan törəmə zəlzələlərdir.Yerin səthində zəlzələ enerjisinin intensivliyi 12 ballıq şkala üzrə ölçülür.Müvafiq olaraq zəlzələ belə adlanır;Hiss edilməyən,çox zəif,zəif,mülayim,xeyli güclü,güclü,çox güclü,dağıdıcı dəhşətli,məhvəddici,fəlakət,güclü fəlakət.

- **Geoloji fəvqəladə hadisələri** zamanı marxal nisbi hündürlüyü 20-40 m-dən çox mailliyi25 dərəcə və örtüyünün hündürlüyü 30-40 sm olan sahələrdə baş verə bilər.Marxalların uzunluğu yüz metrlerle ölçülür.Qar uçqunların səbəbi qarın intensive yağması və dağların yamaclarında sutka ərzində 10 sm qalınlıqda qar qatının yaranmasıdır.

Sürüşmələr-daimi donma zonasından kənarda təsadüfolunan və adətən dağ yamaclarında olan torpağın eroziyadan,yaxud abraziyadan aşınması,suyun dağın ətəklərini yuması,yamacların titrəməsi nəticəsində baş verir.

- **Meteroloji hadisələrə** qasırğa vaxtı küləyin ölçülmüş ən yüksək sürəti 80m/san, dağıntılarda kəmiyyətinə görə hesablanmış sürəti isə 110m/san-dən artıqdır. Qasırğanın dağıdıcı təsiri küləyin sürəti ilə, eləcə də tufan və leysan yağışları sayəsində törəyən daşqınlar müəyyən edilir.

İldırım-insanları, heyvanları məhv edir, yanğınlar törədir, elektrik şəbəkələri zədələyir v. s, a

Sel-çayların məcrası boyu ilə çoxlu bərk material gətirən sıxlığı suyun sıxlığından 1,5-2 dəfə artıq olan axındır.

Daşqın-çayların adi səviyyədən artıq daşması nəticəsində ərazinin müvəqqəti olaraq su altında qalmasına deyilir. Daşqınlar əsasən yazda qarın əriməsi, payızda leysan yağışları zamanı və külək dənizdən əsərkən baş verir.

-İnsanların, heyvanların və bitkilərin yoluxucu xəstəliklər (Epidemiya, epizodiya və epifitotiya)

Epidemiya- ilkin yoluxma ocaqlarında ətrafa müxtəlif yollarla və vasitələrlə geniş yayılır. Yoluxucu xəstəliklərin yayılması insanların həyat şəraiti, imuniteti, əhəlinin ümumi sanitariya mədəniyyəti səviyyəsi, müalicə-profilaktik və sanitariya-profilaktika işlərinin keyfiyyəti və s, a təsir göstərir. Buna misal olaraq COVID-19 pandemiyasını misal gətirmək olar.

Epizotiya-rayonda və ya ölkədə heyvanlar arasında xəstəliyin geniş yayılmasına deyilir. Buna misal olaraq Quş qripi, donuz qripi və s, a

Epifitotiya-bitki xəstəliklərinin yayılmasından ibarətdir. Buna misal olaraq: dənli bitkilərin pas xəstəliyi, çəltiyin göbələkçik xəstəliyi v. s, a.

Hərb mənşəli fəvqəladə halları yaradan səbəblər aşağıdakılardır.

* nüvə silahının işlədilməsi;

* kimyəvi silahın işlədilməsi;

* bakterioloji (bioloji) silahın işlədilməsi;

*adi qırğın vasitələrinin işlədilməsi halları.

Fənn: Mülki müdafiə

Mövzu:3 Kütləvi qırğın silahları

Plan:

- 1.Kütləvi qırğın silahların növləri.
- 2.Nüvə silahının zədələyici amilləri və zədələnmə ocağı.
- 3.Kimyəvi silahın zədələyici təsiri və vacib xüsusiyyətləri.
- 4.Zəhərləyici maddələrin toksikoloji cədvəli.
- 5.Bioloji silahın əsas xüsusiyyətləri.
- 6.Bioloji zədələnmə ocağı.Obsevasiya və karantin.
- 7.Zəhərlənmələrin nəticələrinin aradan qaldırılması
- 8.Əhalinin sanitar təmizlənməsi

1.Kütləvi qırğın silahların növləri.

Kütləvi qırğın silahların tətbiqi zamanı kütləvi sürətdə canlılar məhv olur,kütləvi dağıntılar baş verir,kütləvi yanğınlər və kütləvi zəhərlənmələr baş verir.Kütləvi qırğın silahların 3 növü vardır;

1. Nüvə silahı
- 2.Kimyəvi silah
- 3.Bakteroloji silah

2.Nüvə silahının zədələyici amilləri və zədələnmə ocağı.

Nüvə silahı-məlum olan digər kütləvi qırğın silahlarına görə güclü zədələmə xassəsinə malikdir.Nüvə silahında müxtəlif nüvə reaksiyaları nəticəsində ayrılan enerjidən istifadə olunur.Nüvə silahının partlayış gücü trotil ekvivalenti ilə xarakterizə edilir.Trotil ekvivalent partlayış enerjisi bu nüvə sursatının partlaması nəticəsində alınan enerjiyə bərabər (ekvivalent)adi partladıcı maddənin (trotilin) tonla miqdarına deyilir.Müxtəlif nüvə sursatlarını gücü bir neçə milyon tona

(meqatona) qədər olur. Nüvə partlayışı həm zədələyici təsirinin gücünə həm də müxtəlif amillərin zərərli təsirinə görə adi döyüş sursatlarından fərqlənir. Nüvə silahı ilk dəfə 1945 -ci ilin avqustunda ABŞ tərəfindən Yaponiyanın Xirosima və Naqasaki şəhərlərində tətbiq olunmuşdur. Nəticədə hər iki şəhər darmadağın olmuş, əhəlinin 313000 nəfəri həlak olmuş, 238000 nəfəri isə şikəst, əlil və xəstə olmuşdur. Alimlərin orada işləməsinə baxmayaraq indiyə kimi dünyaya gələn əksər uşaqlar şikəst və əlil doğulur. Nüvə silahını hədəfə çatdırmaq üçün müxtəlif növ raketlərdən, təyyarələrdən, sualtı qayıqlardan, gəmilərdən, habelə artilleriya toplarından istifadə etmək mümkündür. Tətbiq olaraq nüvə silahı kosmosda, havada, yerdə, yeraltında suda və sualtında partladıla bilər.

Nüvə partlayışı nəticəsində beş cür zərərli təsir meydana çıxır. Bunlara nüvə partlayışının zədələyici amilləri deyilir. Bunlar aşağıdakılardır.

- zərbə dalğası; işıq şüalanması; nüfuzedic radiasiya; yerin radioaktiv zəhərlənməsi və elektromaqnit impulsu.

Nüvə partlayışı enerjisinin təqribən 50% i zərbə dalğasının; 35% i işıq şüalanmasının, 4%-i nüfuzedic radiasiyanın, 10%-i yerin radioaktiv zəhərlənməsinin və 1 %-i elektromaqnit impulsunun yaranmasına sərf olunur. İndi isə nüvə silahının zədələyici amillərini nəzərdən keçirək.

Zərbə dalğası- partlayış mərkəzindən hər tərəfə çox yüksək (səsdən iti) sürətlə yayılan çox güclü sıxılmış hava (torpaq və su) qatından ibarətdir. Zərbə dalğasının zədələyici təsirini xarakterizə edən parametrlər dalğanın ön həddindəki izafi təzyiq, havanın sürət təzyiqi və izafi təzyiqin müddətidir. Zərbə dalğasının təsiri sursatın gücündən, partlayışın növündən və partlayış mərkəzindən ola məsafədən, yerin relyefindən asılıdır. Zərbə dalğası özünün yayılması istiqamətində rast gəldiyi binaları və başqa yerüstü tikililəri dağıdır və zədələyir. $1\text{N}/\text{m}^2 = 1\text{Pa}$. Nüvə partlayışı enerjisinin 50%-i onun payına düşür.

İşıq şüalanması- nüvə partlayışı zamanı meydana çıxan od kürəsinin saçdığı gözə görünən ultrabənövşəyi və infraqırmızı güclü şüalanma selidir. Təsir müddəti 10-20 saniyə olur. İşıq şüalanmasının zədələyici təsiri işıq impulsundan, yəni işıq şüalarına nisbətən şaquli yerləşmiş səthi hər bir kv/sm –nə bütün şüalanma ərzində düşən işıq enerjisinin miqdarından asılıdır. Təsirin qısa müddətinə baxmayaraq insanların bədəninin açıq yerlərini uzaq məsafədə yandırır. İşıq şüalanmasının təsiri meteoroloji şəraitdən çox asılıdır. Partlayış enerjisinin 35%-i onun payına düşür.

Nüfuzedici radiasiya-nüvə partlayışı anında qəza partlayış yerindən ətrafa yayılan gözə görünməyən şüalar və neytron selindən ibarətdir. Nüfuzedici radiasiya Nüvə partlayış vaxtı 10-25 saniyə təsir göstərir. Nüfuzedici radiasiyanın təsiri ondan ibarətdir ki, qamma-şüalar və neytronlar canlı toxumaların molekullarını ionlaşdırır. Nüvə partlayışı enerjisinin 4%-i onun payına düşür.

Udulan dozanın miqdarından asılı olaraq adamlar şüa xəstəliyinə tutulurlar.

I. yüngül dərəcəli $D=100-200$ rad (1-2 Qr)

II. orta dərəcəli $D=200-400$ rad (2-4 Qr)

III. ağır dərəcəli $D = 400-600$ rad (4-6 Qr)

IV. çox ağır dərəcəli $D > 600$ rad (6Qr)

Radioaktiv zəhərlənmə - yerdə nüvə partlayışı baş verdikdən sonrakı anlarda radioaktiv zərrəciklər odlu kürənin tərkibində olur. Odlu kürə buxara və tüstüyə bürünərək hündürə qalxır və bir neçə saniyədən sonra topa buludlara çevrilir. Hündürə qalxan hava axınları yerdən toz torpağı göyə qaldırır və onları radioaktiv buludla birlikdə aparır. Yuxarı qalxan toz torpaq radioaktivləşir. Radioaktiv zəhərlənmənin dərəcəsi – partlayışın növündən və gücündən, partlayışdan sonrakı müddətdən, partlayış mərkəzinə qədər olan məsafədən, meteoroloji hadisələr, yerin relyefindən asılı olur. Nüvə partlayışı enerjisinin 10%-i onun payına düşür.

Elektromaqnit impulsu- nüvə partlayışı anında ətrafa külli miqdarda qamma kvantlar və neytronlar yayılır. Elektromaqnit impulsları radio-elektron cihazlarını sıradan çıxarır, xarici xətlərə qoşulmuş elektrik qurğularının işini pozur. İmpulslar, cihazlarını, kondensatorları da xarab edib sıradan çıxarır. Elektromaqnit impulsundan mühafizə vasitəsi kimi qoruyucu avtomat tərtibatlarından istifadə edilir. Nüvə partlayışı enerjisinin 1%-i onun payına düşür.

Nüvə zədələnmə ocağı (NZO)-o əraziyə deyilir ki, orada nüvə partlayışının zədələyici amillərinin təsiri nəticəsində külli miqdarda insan, heyvan və bitki tələfatı olsun, bina və qurğular dağılır, yanğınlar baş versin və yer radioaktiv eyni zamanda dağıntılar, yanğınlar və radioaktiv zəhərlənmə ocaqlarını əmələ gətirir.

Zərbə dalğasının önündə izafi təzyiqi (Pf) 10 kPa dan artıq olan sahələr nüvə dağıntı ocağı adlandırılır. Dağıntıların xarakterinə görə belə sahələr 4 dağıntı zonasına (zolağına) ayrılır (tam güclü, orta dərəcəli və zəif dağıntı zonaları):

zəif dağılma zonası $P_f=10-20\text{kPa}$

Zəif dağılma zonası-Bu zonada inalar zəif dağıntılara məruz qalır.küçələrdə tək-tək uçqunlar ,tək-tək yanğınlar baş verir

Kimyəvi silah ilk dəfə geniş miqyasda Birinci dünya müharibəsi zamanı tətbiq edilib. Bu yeni silah təsir xarakterinə görə digər silahlardan prinsipial olaraq fərqlənirdi. Buna görə də tezliklə vacib döyüş vasitəsinə çevrildi. 1899-cu il Haaqa bəyannaməsini, 1907-ci il Haaqa konvensiyasının tələblərini pozaraq Almaniya döyüşdə kimyəvi silahın tətbiqinin təşəbbüskarı oldu. 1921 –ci ildə Vaşinqtonda ABŞ, İngiltərə, Fransa, İtaliya və Yaponiya zəhərli qazların tətbiq edilməsini qadağan edən qazlaşma imzaladı. 1925 –ci ildə Cenevrada zəhərli maddələrin tətbiqinin qadağan olunması barədə protokol tərtib edildi. Amma heç bir ölkə öz

arsenalından kimyəvi silahı kənarlaşdırmadı.

Kimyəvi silahın ən vacib xüsusiyyətləri aşağıdakılardır;

-Maddi sərvətləri məhv etmədən canlı qüvvələri məhv etmək.

-Zəhərlənmənin sürətlə baş verməsi və zəhərlənmənin ağır olması.

-İstehsalın nisbətən ucuz başa gəlməsi.

4.Zəhərləyici maddələrin toksikoloji cədvəli.

Müasir zəhərləyici maddələr toksikoloji təsnifatına görə aşağıdakı qruplara ayrılır;

-Sniriflicedici ZM-kimyəvi strukturuna görə fosforlu-üzvü maddədir (FÜM). Belə maddələrə zarin,zoman və V-qazlar aiddir.Zarin və zoman rəngsiz ,səciyyəvi iyli mayelərdir.V-qazı suda zəif,üzvi əridicilərdə,yanacaq,sürtgü materiallarında yaxşı həll olunan rəngsiz mayedir.Fosforlu üzvü Zəhərləyici maddələr tətbiq edilərkən zəhərlənmə adətən maye damcılarının dərinin səthinə düşməsi halında,yaxud həminZəhərləyici maddələrin buxarları tənəffüs yollarından keçərkən baş verir.

-Ümumzəhərləyici təsirli ZM-əsasən tənəffüs üzvlərindən keçib orqanizmin ən vacib sistemlərinə sürətlə təsir göstərən tez buxarlanan kimyəvi birləşmələrdir.

Zəhərləyici maddələrin bu qrupuna sianid turşusu və xlorsian aiddir.Xlorsian-kəskin iyli,sudan ağır rəngsiz mayedir.Xlorsian sionid turşusundan 2-4 dəfə az zəhərləyir.Qıcıqlandırıcı təsirə malikdir.Xlorsian davamsız zəhərli maddədir.

-.Dərini zədələyən ZM -elə zəhərli birləşmələrdir ki,onlar hətta ən cüzi miqdarda bədənin dəri örtüyünü zədələyə bilirlər.Bunlara kimyəvi,saf və azotlu iprit aiddir; Kimyəvi təmiz iprit -zəif gənəgərçək iyli şəffaf ,yağlı rəngsiz mayedir.Ərazi uzun müddət ;yayda -7 sutka ,qışda bir neçə həftə zəhərli qalır.İprit suda yavaş hidroliz olunur və neytrallaşır (zəhərsizləşir).Qələvilərin təsirindən ipritin hidrolizi sürətlənir.Xlorlu əhəng,xloraminlər və sulfidlər ipriti tez zərərsizləşdirir.Ərzaq məhsullarına,məsaməli materiallara,boyaq örtüklərinə asanlıqla hopur və onları uzun müddət zəhərlənməsinə səbəb olur.

--**Boğucu təsirli ZM**-elə maddələrə deyilir ki,onlar xüsusən ağciyər toxumlarını zədələyir ,orqanizmin digər toxumalarına güclü təsir göstərmirlər.Boğucu təsirli zəhərli maddələr qrupuna fosgen və difosgen aiddir.Son zamanlar fosgen güclü təsirli zəhərli maddələr(GTZM) şamil edilir.Difosgenqaynama temperaturu 128 dərəcə olan mayedir.Difosgen su hövzələrini zəhrləyir.Difosgen zəhərləyici xassəsinə görə fosgenə oxşayır.O,davamsız zəhərləyici maddələrə aiddir.

-Qıcıqlandırıcı təsirli ZM.Bunlara Si-Es və adamsit aiddir. Adamsit yaşımtil rəngli bərk maddədir ,suda həll olunur üzvi əridicilərdə,xüsusən qlzdırılarkən və

asetonda yaxşı həll olunur. Si- ES suda pis həll olunan rəngsiz maddədir. O, spirtdə bir qədər, asetonda, dioksanda, metilxloriddə etilasetatda, benzolda isə yaxşı həll olunur. ----

Gözyaşardıcı və ya (yunanca "lakrimator" gözyaşı) maddələr gözlərin burun-qırtlağın selikli qışalarını qıcıqlandırır, bu isə gözdən yaş axması, bəbəklərin spazması, burundan güclü selik axması ilə nəticələnir. Bunlar tərkibində haloid olan üzvi maddələrdir. Belə maddələrdən əsasları xlorasetofenon və brombenzilsianiddir. Xlorasetofenon bənövşəyi verən bərk kristal maddədir. Brombenzil sionid acı, badam iyli, rəngsiz sarımtıl kristal maddədir.

Psixokimyəvi təsirli ZM- Bunlara Bi-zet və LSD aiddir. Bi-zet suda həll olunmayan ağ kristal tozdur. Bi-zet orqanizmə tənəffüs və mədə-bağırsaq yolları ilə keçir. LSD rəngsiz, bərk kristal maddədir, suda zəif, üzvi həlledicilərdə yaxşı həll olur. Zəhərləyici maddələr zəhərlənmiş hava ilə nəfəs aldıqda, ZM dəri üzərinə və selikli qışaya düşdükdə, həmçinin zəhərlənmiş yeyinti məhsullarından və sudan istifadə etdikdə insanları və heyvanları zədələyir.

5. Bioloji silahın əsas xüsusiyyətləri.

Bakterioloji silah kütləvi qırğın silahının bir növü olub, bakterial vasitələr və onu tətbiq etmək üçün işlədilən döyüş sursatına, cihaz və tərtibatlara deyilir. Bakterioloji silahın əsasını xəstəlik törədən mikroblar və onlardan alınan zəhər-toksinlər təşkil edir. Düşmən bakterial vasitələri təyyarə bombaları, top güllələri, raketlər, habelə içərisinə maye və yaxud quru halda mikrob və zəhər qatışıqları doldurulmuş xüsusi konteyner və cihazlarda atılabilir. Xəstəliyin yayılmasının ən sadə üsullarından biri havanın yoluxmasıdır. İçərisində bakterioloji vasitələr olan hərbi sursat havada duman və ya relyefindən bakterioloji şəraitdən və s. asılıdır. Profilaktika aparmaq və lazımı tədbirlər görmək üçün bakterioloji vasitələri vaxtında aşkar etmək böyük əhəmiyyət kəsb edir. Bakterioloji silah tətbiq olunanda boğuş səsi çıxır, ətrafa iri qəlpələr yayılır, torpaq və bitki üzərinə damcılar və toz şəkilli maddələr çökür.

6. Bioloji zədələnmə ocağı. Obsevasiya və karantin.

7. Bakterioloji silahın tətbiqi nəticəsində bioloji zədələnmə ocağı yarana bilər.

Bioloji zədələnmə ocağı o əraziyə deyilir ki, orada bioloji silahın tətbiqi nəticəsində

insan, heyvan və bitki tələf olur. Bioloji zədələnmə ocağı yaranan yerdə karantin və müşahidə rejimləri tətbiq olunur. **Observasiya**--epidemiya ocağında yoluxucu xəstəliklərin yayılmasının qarşısını almaq məqsədi ilə həyata keçirilən təcridetmə məhdudlaşdırma və müalicə profilaktika və müalicə tədbirləri sisteminə deyilir.

Karantin -bakterial yoluxma ocağını təcrid etmək, xəstəliklərin yayılmasının qarşısını almaq və aradan qaldırmam məqsədilə yerinə yetirilən epidemiya rejimli profilaktika tədbirlər sistemidir. Karantin dövründə əhalinin vəzifəsi qoyulmuş qaydaya riayət etməkdir. Yadda saxlamaq lazımdır ki, bütün tədbirlər adamların həyatını və sağlamlığını mühafizə etmək üçündür. tüstüşəkilli aerosol buludu yaradır. Onun zədələyici təsiri tətbiq edilən xəstəliktörəddici ,ərazinin zəhərlənməsinə gəlib çıxarır.

8. Zəhərlənmənin nəticələrin aradan qaldırılması.

Əhəlinin radiasiyadan ümumi mühafizəsi sistemində yol verilə bilən səviyyədən artıq zəhərlənmiş adamların ,texnikanın ,əmlakın ,obyektlərin ,ərzağın,suyun və s. təmizlənilib zərərsizləşdirilməsi üzrə tədbirlərin vaxtında yerinə yetirilməsi vacib əhəmiyyətə malikdir.

Zəhərlənmə dərəcəsinə nəzarət etmək üçün müxtəlif əşyaların zəhərlənməsinin yolverilən ən yüksək səviyyələri müəyyənləşdirilir. Bu səviyyə, adamların radioaktiv maddələrlə zədələnməsi ehtimalını aradan qaldırır, habelə zəhərsizləşdirmə işlərinin lazım olduğunu və bu işlərin tam şəkildə aparıldığını göstərən əsas meyar sayılır.

Dezaktivasiya zəhərlənmiş sahələrin, texnikanın, əşyaların paltar və ayaqqabıların səthindən radioaktiv maddələri kənar etməklə zəhərlənmənin təhlükəsiz dərəcəyədək azaldılmasıdır.

Dezaktivasiya iki üsulu --fiziki və fiziki -kimyəvi üsulla yerinə yetirmək olar. Fiziki üsul radioaktiv maddələri səthlərdən yumaq, silmək, süpürmək, zəhərli üst qatı qazmaq və çırpmaqla (suyu durultmaq lazımdır) kənar etməkdən ibarətdir.

Dezaktivizasiya nəticəsində radioaktiv maddələr məhv olmur, onlar yalnız əşyaların səthindən kənar edilir. Dezaktivizasiya üçün su, torpaq , müxtəlif yuyucu maddələrin su məhsulları, bəzi hallarda benzin, ağ neft, dixlorentan maddəsi işlədilir. Dezaktivizasiya üçün xüsusi məhlullar da vardır. Lakin əhəli hər cür yuyucu tozların su məhsullarından geniş istifadə edə bilər.

Deqazasiya zəhərləyici maddələrin neytrallaşdırılması (məhv edilməsi) və ya zəhərləyici səthlərdən kənar edilməsidir. Deqazasiya üç üsulda-kimyəvi, fiziki-kimyəvi və mexaniki üsulla aparıla bilər. Deqazasiya məhlulları olmadıqda üzvi maddələrin (benzin, ağ neft və s.) istifadə olunur. Lakin belə həlledicilər zəhərləyici maddələri neytrallaşdırılmaz, ancaq səthləri yumaq üçün yararlıdır.

Dezinfeksiya müxtəlif əşyaların səthindəki xəstəliktörədicə mikrobların və toksinlərin məhv edilməsidir. Dezinfeksiya fiziki üsulla (qaynatma, qaynar buxarla təmizləmə, yandırma, günə vermə) və kimyəvi üsulla (xüsusi dezinfeksiya məhlulları vasitəsilə) aparıla bilər.

9. Əhəlinin sanitar təmizlənməsi

Əhəlinin sanitariya təmizlənməsi. Sanitariya təmizliyi, adətən, zəhərlənmiş ərazidən kənarda keçirilir. Dezaktivasiya, deqazasiya, dezinfeksiya və sanitariya təmizlənməsi məqsədilə görülməli tədbirlərin xüsusi təmizləmə işləri adlanır.

Sanitariya təmizlənməsi adamların bədən səthini hər cür zəhərlənmədən təmizləməkdən ibarətdir. Zəhərlənmənin növündən (radioaktiv, kimyəvi və ya bakterial zəhərlənmə).

Qismən sanitariya təmizlənməsi zəhərli sahələrdən çıxandan sonra hər bir şəxs tərəfindən, adətən müstəqil olaraq aparılır. Radioaktiv maddələr adamların bədəninin açıq hissələrindən (əllər, üz, boyun) kənar edilir.

Adamların tam sanitariya təmizliyi ilə birlikdə paltarları zərərsizləşdirən stansiyalarda alt və üst paltarlar ayaqqabılar tam dezaktivasiya edilə bilər. Radioaktiv maddələrlə güclü sürətdə zəhərlənmiş paltar və ayaqqabılar təmizləri ilə əvəz edilir.

Sanitariya təmizlənməsi məntəqəsində yuyunduqdan sonra adamlar bir daha dozimetrik nəzarətdən keçirilir və yalnız bundan sonra geyinmə şöbəsinə buraxılırlar.

Mövzu:4 Əhalinin mühafizəsinin əsas prinsipləri

Plan:

- 1 .Mühafizənin əsas prinsipləri.
- 2.Fövqəladə hadisənin nəticələrini aradan qaldırmaqdan ötrü İstinad olunan prinsiplər və təhlükə zamanı əhalini xəbərdar etdikdə əhalinin vəzifələri
- 3.Qəza xilasetmə və digər təxirəsalınmaz işlər
- 4.Xilasetmə zamanı görülməli işlər vəİş görən zaman təhlükəsizlik qaydaları

1 .Mühafizənin əsas prinsipləri.

İstehsalat qəzaların səbələrini araşdırarkən məlum olur ki, belə hallar çox vaxt işçinin istehsalat texnologiyasını pozması,istismar və təhlükəsizlik qaydalarına riayət etməməsi,öz vəzifəsinə məsuliyyətsiz yanaşması vəya onun öhdəsindən gələ bilməməsi nəticəsində baş verir.Ona görə də respublikanın bütün obyekt və müəssisələrində mülki müdafiə üzrə tədbirləri kompleks şəkildə həyata keçirmək lazım gəlir.

Əhalinin mühafizəsində məqsəd fəvqəladə hallarda adamların həyatının qorunmasıüçün lazımi şəraitin yaradılması ,insanların zəhərlənməsinin qarşısının alınması və ya zədələnmə ehtimalını mümkün qədər azaldılması əhalinin mühafizəsinin səmərəli təşkil edilməsi ,mühafizənin prinsiplərinin və üsullarının düzgün seçilməsindədir.

Bu vəzifələrin yerinə yetirilməsində respublikanın bütün dövlət,təsərrüfat,hərbi orqanları və ictimai təşkilatları, eləcədə hə bir vətəndaşı fəal iştirak etməlidir.Azərbaycan respublikası Nazirlər kabinetinin 1992-ci il 28 dekabr tarixli 700 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş”Azərbaycan respublikasında sülh və müharibə dövründəki fəvqəladə hallarda əhalinin mühafizəsinin əsas prinsipləri məhz belə səciyyəvi sənəddir.Mühafizənin əsas prinsipləri və üsulları,mülki müdafiə üzrə aktların işlənilib hazırlanması üçün bir sənəddir.

Təbii fəlakətlər ,qəzalar və müasir qırğın vasitələri çox geniş dağıdıcı təsirə malikdir. Buna görə də belə hadisələr baş verərkən bütün ərazidə əhalinin

mühafizəsinin, habelə hər bir təsərrüfat obyektində işin sabitliyinin təmin olunması vacib əhəmiyyət kəsb edir

Mühafizənin əsas prinsipləri bunlardır.

1.Mühafizə tədbirlərinin ölkənin bütün ərazisində əvvəlcədən hazırlanması və yerinə yetirilməsi.

2.Mühafizə tədbirlərinin mahiyyətinin ,həcmnin və icrası müddətlərinin diferensial surətdə müəyyən edilməsi .

3.Əhalinin daha etibarlı mühafizəsi və təsərrüfatın işinin yaxşı təmin olunması üçün MM tədbirlərinin kompleks halında birgə keçirilməsi.

4.Mühafizənin respublikanın bütün ərazisində ərazi-istehsalat prinsipi üzrə təşkil edilməsi.

5.Mühafizə tədbirlərinin həcmnin "məqsədyönlü və kifayətdir" prinsipi ilə müəyyən edilməsi.

Mühafizə tədbirlərinə əvvəlcədən hazırlanması hələ sülh dövründə kütləvi mühafizə qurğuları fondunun(ehtiyatlarının) yaradılmasından və onların istifadəyə daim hazır halda saxlanmasından ,əhalinin,o cümlədən fəhlə və qulluqçuların köçürülməsi üçün etibarlı hazırlıq görülməsindən və onların vaxtında köçürülməsindən ,habelə əhalinin mühafizəsi üçün həlledici əhəmiyyətli fərdi mühafizə vasitələri ehtiyatlarının yaradılmasından ibarətdir.

Mühafizə tədbirlərinin diferensial surətdə yerinə yetirilməsi o deməkdir ki, bu tədbirlərin xarakteri və həcmi sahələrin və təsərrüfat obyektlərinin siyasi,iqtisadi və hərbi əhəmiyyətlərindən ,həmçinin yerli şəraitindən asılı olaraq müəyyən edilməlidir.

Mühafizə tədbirlərinin kompleksi şəkildə yerinə yetirilməsi fəvqəladə hadisələrin nəticələrindən mühafizənin bütün üsul və vasitələrini birgə və səmərəli tətbiq etməkdən .bunları MM-in əsas vəzifələrinin icra edilməsi üzrə bütün digər tədbirlərlə əlaqəli həyata keçirməkdən ibarətdir.

Mühafizə Azərbaycan respublikasının bütün əhalisi mmühafizə edilməlidir;bu tədbirlər fasiləsiz xarakter daşıyır,həm sülh,həm də müharibə dövründə yerinə yetirilməlidir.

Əhalinin mühafizəsi üzrə planlaşdırılan tədbirlərin həcmi "Məqsədyönlü və kifayətdir "prinsipdə aşağıdakılar nəzərdə tutulur;

- 1.Fövqəladə hallarda nəticələri proqnozlaşdırmaq.
- 2.MM vəzifələrini xalq təsərrüfatı ilə əlaqələndirmək.
- 3.MM obyektlərdə tikintini keyfiyyətini təmin etmək.
- 4.Mühafizə vasitələrini şəraitə uyğun təmin etmək.
- 5.iqtisadi və sosial inkişaf planının tərtibində və yerinə yetirilməsində mühafizə məsələlərinə üstünlük vermək.

2.Fövqəladə hadisənin nəticələrini aradan qaldırmaqdan ötrü İstinad olunan prinsiplər və təhlükə zamanı əhalini xəbərdar etdikdə əhalinin vəzifələri

Əhalinin fəvqəladə hallarda mühafizəsi üçün aşağıdakı tədbirlər daha vacib əhəmiyyətə malikdir.

- *etibarlı xəbərdarlıq sisteminin yaradılması;
- *mühafizə qurğuları ehtiyatlarının yaradılması;
- *kombinasiya üsulu ilə köçürmə tədbirlərinin planlaşdırılması və vaxtında yerinə yetirilməsi,köçürülən əhalini qəbul etmək və yerləşdirmək üçün şəhərdən kənar zonanın hazırlanması;
- *Əhalinin fərdi mühafizə vasitələri ilə təchiz edilməsi;
- *mühafizə üsullarının əhaliyə ümumi və icbari surətdə öyrədilməsi;
- *ərzaq və suyun radioaktiv ,kimyəvi,bakterial vasitələrdən mühafizəsinin təmin edilməsi;
- * radiasiya,kimyəvi və bakterioloji müşahidələrin,kəşfiyyat və laboratoriya nəzarətinin təşkili;

*rejimli tədbirlərin ,sanitariya -gigiyena tədbirlərinin və radiasiya əleyhinə tədbirlərin həyata keçirilməsi.

Daim radiasiya və kimya müşahidəsi aparmaq ,kəşfiyyat və laboratoriya müşahidəsinin təşkili təhlükə barədə əhalini vaxtında xəbərdar etmək üçün vacib şərtlərdən biridir.

Fövqəladə halların nəticələrini və təhlükənin dərəcəsini zəiflədən qabaqlayıcı tədbirlər əhalinin mühafizəsi üçün böyük əhəmiyyətə malikdir.

Belə tədbirlərin ən vacibləri aşağıdakılardır;

-yaşayış məntəqələrinin salınması və şəhər tikilişi üzrə baş planlar tərtib edərkən təhlükə ehtimalı böldələrdə və sahələrdə yerli xüsusiyyətləri nəzərə alınması;

-təhlükə potensialı obyektlərdə ehtimal olunan qəzaları nəticələrdən əhalinin və ətraf mühitin təhlükəsizliyini təmin etmək üçün belə obyektlərin səmərəli yerləşdirilməsi;

-binaların,qurğuların,mühəndis şəbəkələrin ,nəqliyyat kommunikasiyalarının müəyyən edilmiş təhlükəsizlik normalarının müvafiq tikilməsi;

-təhlükə potensialı obyektlərin qəzasız fəaliyyətinin təmin etmək tədbirləri görülməsi;

-yaşayış məntəqələrinin və xalq təsərrüfatı obyektlərin təhlükəli təbii hadisələrdən kompleksi mühafizə sisteminin işlənilib hazırlanması;

Yerlərdə fəvqəladə hallarının qarşısını almaq və nəticələri n aradan qaldırmaq məqsədi ilə planların işlənilib hazırlanması və həyata keçirilməsi;

-xüsusi mühəndis qurğularının əvvəlcədən tikilməsi ;

-respublika ərazisində sanitariya mühafizəsi tədbirlərinin yerinə yetirilməsi;

Bütün bunlar müvafiq səlahiyyətli təşkilatlar tərəfindən yerinə yetirir və həmin işlərin icrasına mülki müdafiə orqanlar nəzarət edirlər.

Fövqəladə hadisə təhlükəsi yarandığı barədə xəbərdarlıq edilərkən əhali təhlükənin xarakterindən asılı olaraq aşağıdakı tərzdə fəaliyyət göstərməlidir.

*kütləvi məlumat vasitələrini (radioreproduktoru,qəbuledicini)daim şəbəkəyə qoşulu vəziyyətdə saxlamalı;

*təhlükəsiz zonaya köçürülməyə hazırlanmalı;

*fövqəladə hadisə ehtimalına görə daldalanacağın (sığınacağın) yerini dəqiqləşdirməli, kənd yerlərində radiasiya əleyhinə (sadə) daldalanacaq düzəltməyə başlamalı.

*fərdi mühafizə vasitələri ,o cümlədən tibbi mühafizə vasitələri əldə etməli ,onları istifadə üçün hazırlamalı.

*radiasiyadan mühafizəyə hazırlıq işlərini davam etdirməlidir.

Fövqəladə hadisələr zamanı əhalinin mühafizəsinin əsas üsulları mühafizə qurğularından daldalanmaq ,fərdi mühafizə vasitələrindən istifadə etmək ,iri şəhərlərdən və təhlükəli sahələrdən təhlükəsiz zonaya (rayona) köçürülməkdən ibarətdir.

3.Qəza xilasetmə və digər təxirəsalınmaz işlər

Zədələnmə ocaqlarında,təbii fəlakət rayonlarında adamları xilas etmək yardım göstərmək,müalicə ocaqlarına aparmaq,qəzaları məhdudlaşdırmaq,habelə bu işləri səmərəli və təhlükəsiz yerinə yetirmək məqsədilə görülməli işlərə Qəza-Xilasetmə və digər təxirəsalınmaz işlər (QXDTİ) deyilir.

kütləvi zədələnmə (zəhərlənmə) ocaqlarında Qəza-Xilasetmə və difər təxirəsalınmaz işlərə hazırlıq və bu işlərin yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar olan mülki müdafiə tədbirlərini nəzərdən keçirək.

Xilasetmə işləri - düşmən hücumunun nəticələrini,habelə təbii fəlakət və qəzaların nəticələrini aradan qaldırmaq məqsədilə aparılan işlərdir.

Xilasetmə işlərini gördükdə aşağıdakı prinsiplərə riayət etmək lazımdır.

*işə tez bir zamanda (2 saatdan gec olmayaraq)başlamalı,birinci 3-4 saat müddətində sığınacaqlara hava vurmali və onları açmalı 10-12 saat müddətində ilk tibbi yardım göstərməli bütün işləri bir sutka ərzində başa çatdırmalı;

*işlər görülməli zaman mexanizmlərdə maksimum istifadə etməli;

*hərbiləşdirilməmiş dəstələr vəzifəsinə uyğun olan işləri yerinə yetirməli;

*işlər yerinə yetirilərkən təhlükəsizliyə riayət etməli.

Digər təxirəsalınmaz işlər---isə xilasetmə işlərinin sürətli və təhlükəsiz şəkildə aparılmasını təmin etmək,habelə zədələnmələringenişlənməsinin qarşısını almaq məqsədilə görülmə işlərdir.Zəhərli sahələrdə iş aparılarkən mütəşəkkillik .iş rəhbərlərinin göstərişlərini dəqiq yerinə yetirmək olduqca vacibdir.

4.Xilasetmə zamanı görülmə işlər və İş görən zaman təhlükəsizlik qaydaları

Zədələnmə ocağında xilasetmə işləri aparılarkən müvafiq təhlükəsizlik qaydalarına ciddi riayət edilməlidir. Bunlar aşağıdakılardır.

*işlərin icrası ilə əlaqəsi olmayan şəxslərin xilasetmə işləri aparılan sahələrdə qalmasına icazə verilməlidir.

*işin icrasına başlamazdan əvvəl iş yerini diqqətlə nəzərdən keçirməli.yenidən zədələnmə təhlükəsi olan sahələrə lazımi nişanlar qoyulmalıdır.

*zədələnməmiş binaya girərkən onun vəziyyətinə diqqət yetirmək iş vaxtı divarların və s.hissələrin uçulması təhlükəsi olarsa onları əvvəlcədən tamamilə dağıtmaq və ya bərkidib təhlükəsiz etmək lazımdır;

*qaz dolmuş və qaz dolması ehtimal edilən binalarda iş aparışın və mexanizmlərin mühərriklərinin işə salınmasına yol verilməməlidir.İşdən əvvəl binaların havasını dəyişməklə qazdan təmizlənməli,lazımi hallarda yalnız 12 voltluq akkumulyator -əl fənərindən istifadə olunmalı.qığılcım çıxarmayan metaldan (mis,tunc,alüminium)düzəldilmiş və ya qalın yağ qatı çəkilməmiş alətlər işlədilməlidir.

*uçqunlardakı elektrik məftilləri ilə əlaqədar bütün işlər rezin əlcək rezin çəkmə geyəndən sonra izolyator materiallar üzərində dayanmaqla aparılmalıdır.

*deqazasiya və dezaktivasiya işləri mühafizə vasitələrini çıxarmadan bu işlər üçün ayrılmış yerlərdə yerinə yetirilməlidir.təhlükəsiz iş qaydalarına vaxtında əməl etməklə zədələnmə ocaqlarında əlavə bədbəxt hadisələrin baş verməsinin qarşısını almaq olar.

Fənn:Mülki müdafiə

Mövzu:5 Kollektiv mühafizə qurğuları və istifadə qaydaları **Plan:**

- 1.Kollektiv mühafizə qurğuların təyinatı.
- 2.Sığınacaqların konstruksiyası.
- 3.Radiasya əleyhinə daldalanacaqların konstruksiyası.
- 4.Sadə daldalanacaqların konstruksiyası.

1.Kollektiv mühafizə qurğuların təyinatı

Mühafizənin əsas üsullardan biri mülki müdafiənin mühafizə qurğularıdır . Mühafizə qurğuları əhalini kütləvi qırğın silahlardan,nüvə partlayışları zamanı yarana biləcək ikincili zədələyici amillərdən qorunmaq üçün nəzərdə tutulan xüsusi mühəndis qurğusudur.

Mühafizə qurğuları kollektiv mühafizə vasitəsidir.Onlar təyinatına,yerləşdirilməsinə,tikilmə müddətinə,xassələrinə görə təsnif olunur.

- 1.Təyinatına görə;** idarəetmə məntəqələrin və əhalinin mühafizəsi üçün qurğular.
- 2.Yerləşdirilməsinə görə;**Binadan ayrı və bina ilə birlikdə tikilən qurğular.
- 3.Tikilmə müddətinə görə;**əvvəlcədən tikilən və tez tikilən qurğular.
- 4.Materialına görə;**dəmir beton,daş divarlı və ağac materialından qurğular.
- 5.Mühafizə xassələrinə görə;** sığınacaqlar,radiasiya əleyhinə və sadə daldalanacaqlar.

Mühafizə qurğusu üç növə ayrılır: sığınacaqlar ,radiasiya əleyhinə daldalanacaqlar,sadə daldalanacaqlar.

2.Sığınacaqların konstruksiyası.

Sığınacaqlar adamları müharibə dövründə kütləvi qırğın silahların zədələyici amillərinin təsirindən mühafizə etmək üçün nəzərdə tutulan mühafizə qurğusuna

deyilir. Sığınacaqların əksəriyyəti bina ilə birlikdə tikilir. Bu məqsədlə, adətən istehsalat binalarının, ictimai binaların, yaşayış evlərinin zirzəmi və yarımsirzəmilərindən istifadə olunur. Sığınacağı binadan ayrı qurğu kimi də tikmək mümkündür. Belə sığınacaqların tamamilə və ya qismən də olsa yerin altında olur, onların üstü və yanları torpaqla örtülür. Belə sığınacaqlar monolit və monolit dəmir beton materialdan hazırlanır. Ayrı tikilən sığınacaqlar əhalinin mühafizəsi üçün etibarlıdır. Cürbəcür yeraltı keçidlər və lağımları, metro stansiyaları, dağ-mədən yerlərini də sığınacaqlar kimi uyğunlaşdırmaq mümkündür.

Sığınacaqlar böyük əksəriyyəti şəhərlərdə, əsasən müharibə zamanı işləməsi nəzərdə tutulmuş təsərrüfat obyektlərində tikilir. Sığınacaqlar əsas və köməkçi otaqlara bölünür. Əsas hissədə mühafizə üçün nəzərdə tutulmuş otaqlar, idarəetmə məntəqəsi yerləşir. İri sığınacaqlarda isə tibb otağı da olur. Yardımçı otaqda süzücü ventilyasiya sistemi, ərzaq ehtiyatı üçün otaq, su ehtiyatı üçün yer, sanitariya qovşağı, giriş dəhlizləri və s. olur. Giriş yollarının sayı sığınacaqların tutumundan və bir giriş yoluna düşən adamların sayından asılıdır. Sığınacaqların hermetikliyini təmin etmək üçün qapı tayları ilə çərçivə arasında rezin araqlar qoyulur. Süzücü – havalandırma vasitəsilə sığınacaqların daxilində havanın təzyiq artıqlığı yaradılır. Bu içəriyə hava sorulmasına imkan vermir.

İdarəetmə məntəqəsi-obyektin rəhbər heyətinin MM qərargahının yerləşməsi üçündür.

Tibb məntəqəsi-sığınacaqlarda daldalanan insanlara ilk tibbi yardım göstərmək üçündür.

Sığınacaqlar insanlar işləyən yerdən, ən uzaq 400m məsafədə su basmayan sahələrdə tikilir. Onun yaxınlığında yanğın və partlayış qorxusu törədən maddələrin yerləşdirilməsinə yol verilməməlidir. Sığınacaqlar sülh dövründə təsərrüfat ehtiyatları üçün, müharibə dövründə isə insanların daldalanıb mühafizə olunması məqsədilə istifadə edilir.

Sığınacaqlarda qorunanların rahatlığı üçün lazımi şərait yaradılmalıdır: uzanmaq üçün iki-mərtəbəli taxtlar, aşağıda isə oturacaqlar düzəldilməlidir.

3. Radiasiya əleyhinə daldalananacaqların konstruksiyası.

Radiasiya əleyhinə daldalanacaqlar burada daldalanan adamları ərazinin radioaktiv zəhərlənməsi zamanı ionlaşdırıcı şüalanmasının zədələyici təsirindən, işıq şüalanmasından və qismən də zərbə dalğasından mühafizə etmək üçün nəzərdə tutulmuş mühafizə qurğusuna deyilir. Mühafizə əmsalına, yerinə və məqsədinə görə radiasiya əleyhinə daldalanacaqları ayırırlar. RƏD-n daxili avadanlığı sığınacaqda olduğu kimidir. Evlərin zirzəmilərini, döşəməaltı, boşluqları, ayrıca tikilmiş yeraltı anbarları, tərəvəz anbarlarını, yeraltı dağ-mədən sahələrini radiasiya daldalanacağı kimi düzəltmək mümkündür. Yerin altında tikilən radiasiya əleyhinə daldalanacaqlar daha etibarlıdır. Radiasiya əleyhinə daldalanacaqlar içəriyə radioaktiv toz keçməsinin qarşısını almalı, onun saçdığı ionlaşdırıcı şüalanmanı, ən azı 10-50 dəfə zəiflətməli və burada insanların iki gün qalmasını təmin etməlidir. Belə daldalanacaqlar insanların yaşayış və iş yerlərinin bilavasitə yaxınlığında düzəldilməlidir.

RƏD-in əsas otağında havanın dəyişdirilməsi üçün süzgəcli sorucu tərtibat düzəldirlər. Burada da adamların oturması üçün sksamyə və taxtlar yerləşdirirlər: bunların sayını elə götürülür ki, hər adam 7-8 saat uzanıb dincələ bilsin. Ərzaq məhsullarını saxlamaq üçün daldalanacağın divarlarında rəflər düzəldirlər.

RƏD sığınacaqla müqaisədə daha geniş əhəmiyyətə malikdir. Onlar həm sahələrin ehtimal iolunan zəif dağıntılar zonasındaki müəssisələrin iş növbəsindəki fəhlələrin, həm də kənd yerlərindəki və iri şəhərlərdən köçürülən müxtəlif əhali qruplarının mühafizəsi nəzərdə tutulur.

RƏD üçün yer seçilərkən mühafizə edici konstruksiyaların ionlaşdırıcı şüalarından mühafizəsini daha etibarlı təmin edən və zərbə dalğasının təsirinə daha davamlı olan zirzəmilərə və kürsülü mərtəbələrə üstünlük vermək lazımdır.

Düşmənin qəfil hücumu zamanı əhalinin xeyli hissəsi mühafizə qurğuları ilə təmin edilməyən hallarda müasir qırğın vasitələrindən əhalinin kütləvi mühafizəsini qısa müddətdə təmin etmək üçün sadə daldalanacaqlar həlledici əhəmiyyət kəsb edir.

4. Sadə daldalanacaqların konstruksiyası.

Sadə daldalanacaqlar adamların işıq şüalanmasından mühafizəsini təmin edir, həmçinin nüvə partlayışı zamanı ionlaşdırıcı şüalanmanın və zərbə dalğasının təsirini xeyli zəiflədir. Bunlar yarağanlardan, səngərlərdən, habelə zirzəmilərdən və

qazılaraq dəriləşdirilmiş digər teztikilən müvəqqəti daldalanma yerlərindən ibarətdir. Bunlar nüvə partlayışı və adi silahların təsirindən bir qədər qorunmaq üçün əhəmiyyətlidir. Məsələn, üstüaçıq xəndək zərbə dalğasının təsirindən 1,5-2 dəfə, şüalanma dərəcəsini 2-3 dəfə zəiflədir. Üstüörtülmüş və damının üstü 60-70 sm-ə çatdırılmış xəndək isə nüfuzedici radiasiya və radioaktiv şüalanmanı 200-300 dəfə zəiflədə bilər. Belə daldalanacaqlar adamların paltarlarının və dərisinin səthinə zəhərləyici maddələrin damcılarının, bakterial və yandırıcı maddələrin bilavasitə düşməsinin qarşısını alır.

Lakin nəzərə almaq lazımdır ki, hətta üstü örtülü yarğan belə, zəhərləyici maddələr və bakterial vasitələrdən mühafizəni tamamilə təmin edə bilmir. Buna görə də belə halda əleyqazlardan istifadə etmək lazımdır. Çoxlu müəssisələrin, təşkilatların, idarələrin, kommunal təsərrüfatı obyektlərinin ərazisində, yaşayış sahələrində, köçürmə üzrə toplanış məntəqələrində, stansiyalarda, aeroportlarda, nəqliyyata minmə və düşmə məntəqələrində, artıq köçürmə məntəqələrində və digər belə yerlərdə sadə daldalanacaqların tikilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Sadə daldalanacaqlar əsas mühafizə vasitələri deyil, yardımçı vasitələrdir və bunlar ekstremal şəraitdə, əsas mühafizə qurğuları çatışmadıqda qısa müddət üçün adamların çox cəmləşdikləri yerlərdə düzəldilir. Qazma tipli daldalanacaqlardan müvəqqəti yaşayış üçün də istifadə etmək olar. Lakin zəhərləyici və bakterial maddələrdən üstüörtülü səngərdə mühafizə olunmaq mümkün deyil. Belə hallarda səngərlərdə daldalanarkən fərdi mühafizə vasitələrindən istifadə edilməlidir.

Səngər tikərkən relyefin xarakterinə nəzərə alınmalıdır. Leysan yağışlar yağarkən və qar yağarkən su basma biləcək yerlərdə, torpağın sürüşmə etiməli olan ərazilərdə, magistral qaz, istilik, su kəmərləri yaxınlığında səngər tikmək olmaz.

Sadə daldalanacaqların tikintisinə əhalinin özü cəlb edilir. Belə daldalanacaqlar, adətən, 10-15 nəfərlik olur (ən çox 50 nəfərlik). Sadə daldalanacaqların hündürlüyü 1,8 m, eni aşağıdan 0,8 m, yuxarıdan 1,1-1,2 m olmalıdır və oturmaq üçün hər adama 0,6 m enində sahə düzəldilməlidir.

Yarğanlar, adətən, uçuqunlar altına düşməyəcək ərazidəki müxtəlif yerlərdə; şəhərlərin bağçalarında, stadionlarda, geniş həyətlərdə, kənd yerlərində isə bağlarda, bostan yerlərində, geniş küçələrdə düzəldilə bilər. Belə sahələr elə seçilməlidir ki, oranı qar və yağış suları basma bilməsin.

Sadə daldalanacaqların əksəriyyətinin üstün cəhətləri bunlardır;

1.Konstruksiyası çox sadədir.

2.Tikinti materialları asan əldə edilir.

3.işlərin həcmi az olur.

4.Radiasiya daldalanacağıının mühafizə xassələri səviyyəsinə çatdırmaq mümkündür.

Fənn: Mülki müdafiə

Mövzu:6 Fərdi mühafizə vasitələri və onlardan istifadə edilməsi.

Plan:

- 1.Fərdi mühafizə vasitələrin növləri.
- 2.Tənəffüs üzvlərinin mühafizə vasitələri.
- 3.Dəri səthinin mühafizə vasitələri.
- 4.Köçürmə tədbirləri və mahiyyəti
- 5.Köçürmənin planlaşdırılması və təşkili
- 6.Köçürmənin üsulları

1Fərdi mühafizə vasitələrin növləri.

Fərdi mühafizə vasitələri onlardan istifadə edən şəxslərin ətraf mühitdəki hər hansı zərərli maddələrdən və digər bu kimi təhlükələrdən qorunmaq üçün istifadə olunur.lakin onlar mühafizə zamanı son ümid vasitəsi kimi qəbul edilməlidir. Fərdi mühafizə vasitələri kollektiv mühafizə qurğularını tam əvəz edə bilməz Eyni zamanda,fərdi şəkildə istifadə olunmasına görə onlar ümumi mühafizə sistemləri üçün əvəzedici vasitə kimi qəbul edilməməlidir.

Əhalinin mühafizə qurğularında daldalanması təhlükəli sahələrdən köçürülməsi ilə yanaşı adamların fərdi mühafizə vasitələrindən vaxtında və düzgün istifadə etməsi də çox vacib əhəmiyyətə malikdir.Mühafizə vasitələrindən istifadə edilməsi lüzumu onunla izah edilir ki ,nüvə silahı kimyəvi və ya bakterioloji silah işlədilərkən əhali o cümlədən mülki müdafiə dəstələrinin şəxsi heyəti müəyyən müddət radioaktiv maddələr(RM) zəhərləyici maddələr (ZM)yaxud bakterioloji vasitələrlə (BV) zəhərlənmiş sahələrdə qalmalı ya da burada xilasetmə işləri aparmalıdır.

Fərdi mühafizə vasitələri bunlardan ibarətdir.

*tənəffüs üzvlərinin mühafizə vasitələri;

*dəri səthinin mühafizə vasitələri

*tibbi mühafizə vasitələri

2.Tənəffüs üzvlərinin mühafizə vasitələri.

Tənəffüs orqanlarını müdafiə edən fərdi mühafizə vasitələri orqanizmin zərərli və təhlükəli istehsalat faktorlarından mühafizəsini təmin edən insanın daşdığı texniki vasitədir. Tənəffüs üzvlərinin mühafizə vasitələrinə əleyhqazlar, respiratorlar və əhalinin özü tərəfindən hazırlanan sadə vasitələrdir. **Müasir əleyhqazlar** adamın tənəffüs üzvlərini və gözlərini havadakı zəhərləyici maddələrin (buxar, duman, qaz, tüstü, ZM damcılarının) radioaktiv maddələrin təsirindən həmçinin aerosol halındakı yoluxdurucu patogen mikroorqanizm və toksinlərdən mühafizə etmək üçün kifayət dərəcədə yüksək qoruyucu vasitələrə və istismar göstəricilərinə malikdir.

Əleyhqazların təcridedici və süzücü növləri olur. **Süzücü əleyhqazlar** (ümumqoşun mülki uşaq əleyhqazları) daha geniş yayılmışdır. Onların işi içərisində fəallaşdırılmış kömür (katalizatorlar) və aerosol əleyhinə (tüstü əleyhinə) süzgəclər olan süzücü uducu qutunun daxili qatlarından keçərkən zəhərli havanın süzülüb təmizlənməsi prosesinə əsaslanır. Süzücü uducu qutunun mühafizəedici qatları karbon 2 oksidi (dəm qazını) udub saxlaya bilmir buna görə də tənəffüs üzvlərinin karbon 2 - oksiddən mühafizəsinin təmin edilməsi üçün xüsusi (hopkalit) patrondan istifadə olunur.

Hazırda respublikamızın MM sistemində yaşlı əhalinin mühafizəsi üçün QP-5, QP-5M və QP-7V tipli əleyhqazlardan istifadə etmək olar. Məktəblilərin və məktəbəqədər yaşlı uşaqların mühafizəsi üçün isə DP-6M (uşaq əleyhqazı 6-cı tip kiçik ölçülü) DP-6, PDF-7 (süzücü uşaq əleyhqazı, 7-ci tip) PDF-D süzücü uşaq əleyhqazı məktəbəqədər yaşlı uşaqlar üçün) və PDF-Ş (süzücü əleyhqazlardan istifadə oluna bilər. Bunlardan əlavə, 1-5 yaşadək olan körpələrin mühafizəsi üçün KZD-6 uşağı mühafizə cihazı vardır.

Tabeldənkənar əleyhqazlara sənaye əleyhqazları, xüsusən kimya müəssisələrdə işlədilən əleyhqazlar aiddir. Bu əleyhqazların qutuları xüsusiləşdirilmişdir, yəni müəyyən bir zəhərli maddədən mühafizə üçün nəzərdə tutulmuşdur, ona görə də qutunun tərkibində müxtəlif uduclar və aerosol süzgəcləri ola bilər.

Təcridedici Əleyhqazlar tənəffüs orqanlarını müdafiə edən fərdi mühafizə vasitələri ətraf mühitdə oksigenin tərkibindən, eləcə də zərərli maddələrin tərkibindən və miqdarından asılı oluna bilər.

(İP-4, İP-5 tipli) və ya təsiredici oksigen cihazları (KİP-5, KİP-7, KİP-8) adamın tənəffüs üzvlərini ətrafdakı havadan tamamilə təcrid edir, nəfəs almaq üçün regenerativ (bərpəedici) patrondan alınan, yaxud oksigen balonundan verilən oksigendən istifadə olunur. Bu cür əleyhqazlar və cihazlar havada ZM-in, PM-in karbon-2 oksidin konsentrasiyası çox yüksək olan hallarda işlədilir.

Oksigenlə təchizetmə prinsipinə görə təcridedici əleyhqaz vcihazlar iki qrupa bölünür; Kimyəvi əlaqəli oksigenlə və sıxılmış oksigenlə təchiz edən cihazlar. Birinci qrupa İP-4, İP-46 əleyhqazları, ikinci qrupa İP-5, KİP-7, KİP-8 cihazlar aiddi

Respirator

Tənəffüs üzvlərini radioaktiv maddə və bakterial vasitə aerosollarından (tozlarından) habelə zəhərli tüstülərdən mühafizə üçün respiratorlardan istifadə oluna bilər. Respiratorların iki tipi mövcuddur. Birincilərin yarım maskaları və süzücü elementi eyni vaxtda əleyhqazın üz hissəsini təşkil edir, ikincilərin süzücü silindrli yarım maskaya birləşdirilir.

Respirator- nəfəs orqanlarını tozdan və zərərli qazlardan qoruyan cihazdır. Məsələn, havasında şoxlu zərərli toz olan zavodların işçiləri eləcə də tarlalarda bitki mühafizəsi üçün kimyəvi maddələr tətbiq edən mexanizatorlar üzərinə sənaye respirator taxırlar. Yaşlılar üçün R-2 markalı respiratorlar, uşaqlar üçün isə R-2D markalı respiratorlardan istifadə olunur. R-2 respiratoru süzücü yarım maskadan ibarətdir ki, ondan dəfələrlə istifadə etmək və 12 saatədək mühafizə olunmaq mümkündür. R-2D respiratoru uşaqlar üçün nəzərdə tutulduğu üçün, kiçik ölçülərə malikdir, fasiləsiz olaraq 4 saat ərzində mühafizəni təmin edir.

Tənəffüs üzvlərini mühafizə edən ən sadə vasitələr.

Belə vasitələrdən əhali respirator kimi istifadə edə bilər. Bunlar quruluşca çox sadədir, ona görə də əhalinin özü tərəfindən hazırlana və kütləvi mühafizə vasitəsi olaraq işlədilə bilər. Tənəffüs üzvlərinin ən sadə mühafizə vasitələrinə tozdan qoruyan parça maska PTM-1 və pambıqlı tənəffüs sargı aiddir.

Tozdan qoruyan PTM-1 parça maskası-iki əsas hissədən maskanın gövdəsindən və bərkidici hissədən ibarətdir.Maskanın gövdəsi 4-5 qat parçadan hazırlanır.Gövdəyə tikilmiş parça zolaqlar dayaq rolunu oynayır.Maskanı sifətin hündürlüyünə uyğun hazırlayırlar.Onun göz yerləri olur ki,buraya şüşə lövhəcikləri (və ya hər hansı şəffaf material,plyonka)salınır.Maska başa onun kənarları boyu tikilmiş parça zolaq (bərkidici hissə) vasitəsilə geyilir.Nəfəsalma zamanı parçanın qatlarından keçən hava maskanın bütün səthində süzülüb təmizlənir.

Pambıqlı tənzif sarğı - ölçüləri 50x100 sm olan tənzif parçasından hazırlanır.Onun orta hissəsinə 30x20sm ölçüdə qalınlığı1- 2 sm olan pambıq qatı döşəyir.tənzifin kənarlarını uzununa pambıq qatı üstünə qatlayır ,uclarını ortadan uzununa kəsirlər bu zaman iki bağ alınır,Sarğıni taxarkən onun aşağı bağları kəllədə,yuxarı bağları isə peysərdə bənd edilir.Geyilmiş sarğı ağzı və burunu yaxşı bağlamalıdır.Gözləri mühafizəsi üçün xüsusi eynək geyilməlidir.

3.Dəri səthinin mühafizə vasitələri.

Təyinatına görə dərinin mühafizə vasitələri xüsusi və əlaltı olur.Xüsusi mühafizə vasitələrindən Mülki müdafiə bölmələri istifadə edir. Dərinin mühafizəsinin əlaltı vasitələri-xüsusi vasitələr olmadıqda bütün əhali eləcə də birləşmənin şəxsi heyəti tərəfindən istifadə olunur.

Dərinin mühafizə vasitələri- bədənə açıq sahələrini,paltar və ayaqqabıları onların səthinə zərərli maddə damcələri,yoluxucu xəstəlik törədiciləri,radioaktiv toz düşməsindən,həmçinin qismən də işıq şüalanmasının təsirindən mühafizə etmək üçün nəzərdə tutulmuşdur.Bunlara Ümumqoşun mühafizə kompleksi,yüngül mühafizə kostyumu L-1 və əlaltı vasitələrə(məişət paltarlarının ünsürləri).Mühafizə prinsipinə görə tabel vasitələrinin süzücü və Dərini təcridedici mühafizə vasitələri növləri olur.

Süzücü materialdan tikilən mühafizə paltarı adi parçadan tikilib kimyəvi məhlul hopdurulmuş geyimdən ibarətdir.Dərini mühafizə edən süzücü vasitələrə ZFO-58 markalı süzücü mühafizə paltar komplekti aiddir.ZFO-58 kimyəvi məhlul hopdurulmuş parça kombinzondan,kişi alt paltarından,parça ştelməltliqdan və və iki cüt portyankadan ibarətdir.

Dərini təcridedici mühafizə.Qismən hermetik və qeyri hermetik vasitələrdir.Qeyri hermetik mühafizə vasitələrinə Ümumqoşun mühafizə kompleksi,yüngül mühafizə komplektiL-1,mühafizə kombinzonu vəya kostyumu

aiddir. Qeyri hermetik mühafizə vasitələri əsasən maye halındakı ZM-maddələrindən mühafizə edir. ÜMK-i mühafizə plaşından, mühafizə corablarından və mühafizə əlcəklərindən ibarətdir. Yüngül mühafizə kostyumu L-1 rezinləşdirilmiş parçadan hazırlanan başlıqlı gödəkşədən, corablı şalvardan, ikibarmaqlı əlcəklərdən və şlemaltlıqdan ibarətdir.

Dərinin mühafizəsinin əlaltı vasitələri-Bədənin açıq hissələrinin və paltarların qorunması üçün adi rezinləşdirilmiş materialdan olan plaşdan istifadə etmək məqsəduyğundur. Hətta damcı-maye-zəhərləyici maddədən belə, qısa müddətdə də olsa, onlar qoruya bilər. Başlıq mütləq olmalıdır, yoxdursa, politelin plyonkadan istifadə etmək olar. Ayaqların mühafizəsi üçün rezin çəkmələr, əlləri qorumaq üçün isə dəri və parça materialdan olan əlcəklərdən istifadə etmək olar. Şalvarın ətəklərini sıx bağlamaq lazımdır.

Fərdi tibbi mühafizə vasitələri fəvqəladə hallar vaxtı zədələnmiş əhalinin profilaktikası və ona tibbi yardım göstərmək üçün nəzərdə tutulmuşdur. Bu vasitələrin köməyi ilə zəhərlənmənin qarşısını almaq, yaxud onu xeyli zəiflətmək, bir sıra zədələyici amillərin təsirinə qarşı orqanizmin dayanıqlığını artırmamümkündür. Bunlara radioprotektorlar, antidorlar və bakteriya əleyhinə maddələr aid edilir.

Radioprotektorlar ionlaşdırıcı şüalanmanın təsir dərəcəsini zəiflədən maddələrə deyilir. Ən çox istifadə olunanı sistamindir. Şüalanmadan 30-40 dəqiqə əvvəl qəbul edilir. Orqanizmə keçən radioaktiv maddələrdən mühafizəsi üçün kompleks yaradır.

Antidotlar ZM-in təsirin qarşısını alan və ya zəiflədən maddələrdir. Bunlar sinir iflicedici təsirli, sionid turşusundan və digər sianidləri və qıcıqlandırıcı ZM-ə qarşı antidotlar.

Bakteriya əleyhinə maddələr spesifik və qeyri-spesifik profilaktika vasitələrinə ayrılır. Spesifik profilaktika vasitələrinə zərdablar, vaksinlər, anatoksinlər və bakteriofaqlar aiddir.

Kimya əleyhinə fərdi paket dəri səthinin ZM-in damcıları, habelə radioaktiv maddə və bakteriyal vasitə aerosolları ilə zəhərlənmiş açığı sahələrini və bu sahələrə toxunan paltar hissələrini qismən sanitariya təmizlənməsindən keçirmək üçündür.

4.Köçürmə tədbirləri və mahiyyəti

Təhlükəli rayonlardan bütün əhali və ya əhalinin ayrı-ayrı qrupları köçürülür.Müharibə dövrü üçün səfərbərlik və rəqəsi olan şəxslər köçürülmür.Onlar Azərbaycan Respublikası Səfərbərlik və Hərbi Xidmətə Çağırış üzrə Dövlət Xidmətinin sərəncamına gedirlər.Əhali qısa müddətdə kütləvi şəkildə , yaxud mərhələ-mərhələ köçürülə bilər. Yerləşdirəcəyi rayonlar və köçürülmə qaydası hərbi komandanlıq orqanları,hələ müvafiq idarə və müəssisələrlə razılaşdırılır.

Miqyasından asılı olaraq təhlükəli zonadan köçürülmə iki yerə ayrılır.Birinci Lokal köçürmə-şəhər mikrorayonları və ya şəyş məntəqələrində həyata keçirilir.Bu köçürmələrdə əhalinin sayı 1000 nəfərə qədər ola bilər.Onlar ən yaxın yaşayış məntəqələrində və ya şəhərin zərəcəkməmiş rayonlarında yerləşdirilir.

Yerli köçürmə böyük şəhərlərdə və onun ətraf rayonlarında həyata keçirilir.Belə halda köçürməli əhalinin sayı bir neçə mindən 100000-ə qədər ola bilər. Köçürülənlər isə daha uzaq şəhə vəya zonalara yerləşdirilir.

Köçürülmə tədbirlərinin yerinə yetirilməsi fəvqəladə hallarda əhalinin mühafizəsinin ən səmərəli üsullarından biridir.

Köçürmə tədbirləri həm sülh dövründəki fəvqəladə hallarda (təbii fəlakətlər,bədbəxt hadisə və qəzalar zamanı),həm də müharibə dövrünün fəvqəladə hallarında (müasir kütləvi və adi qırğın vasitələri işlədilərəkən) əhalinin təhlükəsizliyini təmin etmək üçün həyata keçirilir.

Köçürmə insan həyatı və fəaliyyəti üçün təhlükə yaranan rayonlardan əhalinin mütəşəkkil surətdə çıxarılıb təhlükəsiz rayonlarda(zonalarda) yerləşdirilməsi üzrə tədbirlər kompleksidir.

Köçürmə tədbirləri əhalini təhlükəli sahələrdən (zədələnmə ocaqlarından) vaxtında çıxarmağa və bununla da fəvqəladə hadisələrin təsirindən törənən tələfatı maksimal dərəcədə azaltmağa imkan verir.

5.Köçürmənin planlaşdırılması və təşkili

Keçmiş müharibələrdə,xüsusən də 1941-1945-ci illər müharibəsi dövründə köçürmə işləri geniş tətbiq edilmişdir.Sonralar sülh dövründə köçürmə işləri geniş tətbiq edilmişdir.Sonralar sülh dövründə Ukraynada yerləşən Çernobil atom elektrik stansiyasında qəza ilə əlaqədar geniş köçürmə işləri aparılmış,bu stansiya ətrafındakı geniş zonadan,yəni Ukraynanın,Belorusiyanın və Rusiya Federasiyasının bir sıra yaşayış məntəqələrindən əhali çıxarılmışdır.

Daşkənddə zəlzələ,Gürcüstanda daşqınlar,Azərbaycanın İsmayilli rayonunda sürüşmə və digər fövqəladə hallarla əlaqədar da köçürmə işləri həyata keçirilmişdir.

Köçürmə tədbirləri düşmən tərəfindən müasir adi silahlar və kütləvi qırğın vasitələri tətbiq edilməsi,həmçinin təbii fəlakətlər,güclü istehsalat qəzaları baş verməsi ehtimalı nəzərə alınmaqla çox variantlı planlaşdırılmalıdır. Yaranmış vəziyyəti üçün nəzərdə tutulan variantda yerinə yetirilməlidir.

Köçürülmənin mahiyyəti ondan ibarətdir ki,iri şəhərlərdən,vacib obyektlərdən və təhlükəli sahələrdən əhali əvvəlcədən çıxarılıb şəhərdənkənar zonadakı az təhlükəli sahələrdən əhali əvvəlcədən çıxarılıb şəhərdənkənar zonadakı az təhlükəli rayonlarda yerləşdirilir.Bunun sayəsində iri şəhərlərin əhalisinin sayı dəfələrlə azaldılır,şəhərlərdə qalan adamların mühafizə qurğularında daldalandırılması işi yüngülləşir,müasir qırğın vasitələrinin təsirindən baş verə biləcək tələfatı maksimal dərəcədə azaltmaq imkanı yaranır.

6.Köçürmənin üsulları

Əhalinin köçürülməsi istehsalat ərazi prinsipi üzrə təşkil edilir.İstehsalat - ərazi prinsipi fəhlələrin,qulluqçuların,digər işçilərin və onların ailə üzvlərinin,ali və orta ixtisas məktəbləri tələbələrinin lisey və orta məktəb şagirdlərinin obyektlər üzrə təhlükəli rayonlardan çıxarılıb təhlükəsiz zonada yerləşdirilməsini nəzərdə tutur.Qalan əhali isə ərazi prinsipi üzrə yaşayış yerlərindən köçürülür.

Əhalinin köçürülməsinin əsas üsulu kombinasiyalı üsuludur:bu zaman adamların əksəriyyəti piyada,bir qismi isə əldə olan bütün nəqliyyat vasitələri ilə təhlükəli zonalardan dərhal çıxarılır.

Əhalinin köçürülməsi işini bilavasitə yerinə yetirmək üçün köçürmə komissiyalarının qüvvələri ilə toplanış –köçürmə məntəqələri açılır. Bu məntəqələr, adətən, adamlar nəqliyyat vasitələrinə mindiriləcək meydançaların və yolların yaxınlığındakı məktəb, klub binalarında və başqa ictimai binalarda açılır. Müxtəlif əhali qrupları toplanış-köçürmə məntəqələrinə əvvəlcədən obyektlər müəyyən edilir.

Toplanış-köçürmə məntəqəsinə gələn əhali burada qeydə alınır. Sonra köçürüləcək əhali qruplara ayrılır : nəqliyyat vasitələrində aparılacaq adamlar nəqliyyat vasitələrinin növləri üzrə (qatarlar və avtomobil dəstələri) , Şəhərdən piyada çıxarılacaq adamlar isə piyada dəstələri üzrə qruplaşdırılır. Gətirilən əhalinin qarşılaşmasını, qeydə alınmasını və yerləşdirilməsini təşkil edir.

Köçürmə üzrə qəbuletmə məntəqələrinin işçiləri gətirilən əhalinin qarşılaşmasını, qeydə alınmasını və yerləşdirilməsini təşkil edir.

Köçürmə zamanı ən lazımi şeyləri- paltar, ayaqqabı, alt paltar, yataq ləvazimatı və bütün sənədləri götürürlər.

Təhlükəsiz rayonların əhalisi isə təhlükəli zonalardan köçürülüb gətirilmiş əhalinin həyat şəraitinin təmin olunması: radiasiya əleyhinə daldalanacaqların düzəldilməsi, tənəffüs üzvlərinin qoruyan ən sadə mühafizə vasitələri hazırlamaq, ictimai binaların yaşayış yeri kimi uyğunlaşması, əl altında olan materiallardan məişət əşyaları (çarpay, kürsü, döşək) düzəldilməsi işlərində fəal iştirak etməli, yardım göstərmək.

Fənn:Mülki müdafiə

Mövzu:7 Mülki müdafiə qüvvələrin təyinatı və mülki müdafiə dəstələrin fəaliyyəti

Plan:

- 1.Mülki müdafiə qüvvələrin təyinatı.
- 2.Hərbiləşdirilməmiş dəstələr.
- 3.Mülki müdafiə dəstələrin növləri.
- 4.Mülki müdafiə xidmət növləri və xidmət dəstələrin fəaliyyəti

1Mülki müdafiə qüvvələrin təyinatı.

Mülki müdafiə qüvvələri mülki müdafiənin qoşun hissələrindən,ştatlı qəzaxilasetmə dəstələrindən hərbiləşməmiş mülki müdafiə dəstələrindən,həmçinin nazirliklərin ,baş idarələrin və icra hakimiyyəti vəzifələrinin yerinə yetirilməsinə cəlb olunan müxtəlif dəstələrdən təşkilatlardan və idarələrdən ibarətdir.

Mülki müdafiə qüvvələri FH-in nəticələrini aradan qaldırarkən X və DTİ yerinə yetirmək,bu işləri təmin etmək eləcə də mülki müdafiə üzrə başqa vəzifələri icra etmək üçündür .Mülki müdafiə qüvvələrinin əsasını hərbiləşməmiş dəstələr təşkil edir.

2.Hərbiləşdirilmiş dəstələr.

Hərbiləşdirilməmiş mülki müdafiə dəstələrinə Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan 18 yaşından 60 yaşadək kişilər,18 yaşından 55 yaşadək qadınlar cəlb edirlər.Birinci və ikinci qrup əlillər,hamilə və 8 yaşınadək uşağı olan qadınlar ,həmçinin 3 yaşadək uşağı olan orta və ali tibb təhsilli qadınlar dəstələrə cəlb olunurlar.Mülki müdafiə dəstələri tabeliyinə və məqsədinə görə aşağıdakı növlərə bölünür.Tabeliyinə görə-ərazi dəstələri və obyekt mülki müdafiə dəstələrinə bölünürlər.Yerinə yetirdikləri vəzifələrə görə-obyektlərdə ümumi məqsədli mülki müdafiə dəstələri ,xidmət dəstələri (xüsusi məqsədli dəstələr),kimyəvi təhlükəli obyektlərdə isə ixtisaslaşdırılmış dəstələr yaradılır.

3.Mülki müdafiə dəstələrin növləri.

Mülki müdafiə dəstələri ərazi-istehsalat prinsipi üzrə Naxçıvan muxtar respublikasında, rayonlarında, şəhərlərdə, obyektlərdə və yaşayış məntəqələrində yaradılır.

Mülki müdafiə dəstələri sülh dövründə ayrı-ayrı obyektlərdə yaradılır. Dəstələr adamlarla, əçyalarla, texnikalarla, Texiki avadanlıqla və nəqliyyat vasitələri ilə təchiz olunurlar.

Rayonun mülki müdafiə dəstələri rayonun müəssisələrində kənd və qəsəbələrdə yaradılır; xilasedici dəstələr, kəşfiyyat qrupları, ətraf mühitin müşahidə postları, rabitə qrupları, sanitar drujinası, yanğınsöndürmə komandalar, ictimai asayişin mühafizə dəstələri, zərərsizləşdirici dəstələr, heyvanları və bitkiləri mühafizəsi komandalar.

Xilasedici dəstələr 2-4 komandadan ibarətdir. Xilasedici dəstələr zədələnmiş adamları axtarmaq, həkimə qədər ilk tibbi yardım göstərmək, habelə onlar zədələnmə ocağından uzaqlaşdırmaqdan ötrüdür.

Kəşfiyyat qrupu-3-5 mənqadan ibarət olur. Bu qrupun əsas vəzifəsi zədələnm ocağının hüdudlarını, dağıntıların xarakterini, radiasiya və zəhərlənmənin səviyyəsini müəyyən etmək.

Zərərsizləşdirici komanda-2-4 qrupdan ibarətdir. onun vəzifəsi ərazini, tikintilərvə texnikanı zərərsizləşdirmək üçündür.

Sanitar drujinası dəstələri-4-5 drujinadan ibarətdir. Onun vəzifəsi Kütləvi qırğın silahların zədələnməsizamanı ilk tibbi yardım göstərmək üçündür.

Mülki müdafiə xidmət dəstələri -xüsusi təyinatlı dəstələr kəşfiyyat ,tibbi yardım ,yanğınsöndürmə,rabitə dozimetrik və kimyəvi nəzarət və s. məhz dəstələri sayılır.

Rayonun mülki müdafiə qərargahı .Rayonun icra başçısı MM dəstələrinin işinə qərargah və xidmət rəisləri vasitəsilə gündəlik rəhbərlik edir. Qərargah Rayon İcra başçısı və onun şöbələrinin ,idarələrinin və digər təşkilatların işçilərindən təşkil olunur. Qərargaha adətən ştatda olan işçi (qərargah rəisi)rəhbərlik edir. Qərargahın digər şəxsi heyəti öz vəzifələrini əsas işdən ayrılmadan yerinə yetirir. Rayonun icra başçısı həmin şəxslərin bilavasitə qərargahda, xidmətlərdə və obyektlərdə işləyəcəyi günləri (saatları) müəyyən edir.

4.Mülki müdafiə xidmət növləri və xidmət dəstələrin fəaliyyəti

Rayon qərargahının əsas vəzifələri: rayonun mülki müdafiə planını işləyib hazırlamaq və onun yerinə yetirilməsini təşkil etmək; əhalini, xalq təsərrüfatı istehsalını qorumaq və zərər çəkmiş şəhərlərə yardım göstərmək üçün mülki müdafiənin döyüş hazırlığını daim təmin etmək ; əhaliyə mülki müdafiə siqnalları vasitəsilə xəbər vermək və dəstələrin, xidmətlərin arasıkəsilmədən idarə olunmasını təmin etmək ; kəşfiyyatı təşkil etmək və oana müntəzəm rəhbərlik etmək ; əhalinin və xalq təsərrüfatı istehsalı obyektlərinin nüvə, kimyəvi , bakterioloji və adi silahlardan sülh mahiyyətli FH-dan mühafizəsinə dair tədbirləri işləyib hazırlamaq və həyata keçirmək; mülki müdafiə xidmətləri və dəstələri şəxsi heyətinin hazırlığını təşkil etmək və onun keçirilməsinə nəzarət etmək ; rayonun ərazisində yerləşən obyektlərin mülki müdafiə hazırlığına nəzarət etməkdir.

Rayonun (Şəhərin) mülki müdafiə xidmətləri. mülki müdafiə tədbirlərini, dəstələrin hazırlığını və zədələnmiş (zəhərlənmiş) yerlərdə iş görərkən onların düzgün idarə olunmasını nəzərə alaraq -rayon(şəhər); icra Hakimiyyətinin qərarı ilə rayon xidmətləri yaradılır.

Rabitə xidməti- rayon rabitə kontorunun bazası əsasında təşkil edir. Rabitə xidmətinin işçiləri-İcra hakimiyyəti nümayəndəliyini idarələr, təşkilatlara, bütün əhaliyə Fövqəladə hadisə barədə vaxtında xəbər vermək, vəzifəli şəxslər arasında rabitə yaradılmasını təmin edir.

Tibb xidməti - tibb müəssisələrinin bazası əsasında yaradılır (xidmətin rəisi- rayonun baş həkimidir). Xidmət: müalicə -profilaktika, epidemiya əleyhinə və sanitariya-gigiyena tədbirlərini həyata keçirir; tibb dəstələrinin ixtisas hazırlığını təmin edir; zərərçəkmiş, zədələnmə ocağından çıxarılan adamların qəbul edilməsi yerləşdirilməsi və müalicəsi üçün binaları hazırlayır.

İctimai asayiş mühafizə xidməti - rayon polis şöbəsinin bazası əsasında olunur (xidmətin rəisi- rayon polis şöbəsinin rəisidir). Xidmətə dövlət və ictimai mülkiyyəti, şəxsi əmlakları qorumaq, çaxnaşmaların qarşısını almaqdan ötrüdür. Xidmət köçürmə işlərində də əhaliyə yardım göstərir.

Yanğından mühafizə xidməti- yanğından mühafizə təşkilatlarının bazası əsasında yaradılır (xidmətin rəisi- rayonun yanğından mühafizə şöbəsinin idarəsinin rəisi və ya yanğından mühafizə müfəttişidir). Bu xidmətin vəzifələri ; yanğınsöndürən dəstələr hazırlamaqdan yanğına qarşı profilaktika tədbirlərini həyata keçirməkdən

müəssisə ,idarə kənd və qəsəbələrin ərazisində su hövzələri tikilməsini təşkil etməkdən ibarətdir.

Ərzaq və paltarla təchizat xidməti-rayon istehlak cəmiyyətin və ticarət bazası əsasında yaradılır.Bu xidməti;ambarlarda,ərzaq və digər malları zəhərlənmələrdən mühafizə etməkdir.

Heyvanları və bitkiləri mühafizə xidməti-baytarlıq və aqronmiya idarələri bazası əsasında təşkil olunur.Xidmət-heyvanların və bitkilərin bir sıra xəstəliklərindən mühafizəsini təşkil etməkdə ötrüdür.

Müəssisə direktorları,rəhbərləri mülki müdafiəyə cavabdeh şəxs sayılırlar.Onlara aşağıdakı vəzifələr həvalə olunur.

- obyekt dəstələri yaratmaq ,onları lazımi əmlakla təchiz etmək və bu dəstələrin döyüş hazırlığını təmin etmək.

- əhaliyə FH-ın nəticələrindən mühafizə tədbirlərinin öyrədilməsini təşkil etmək.

- mülki müdafiə dəstələri və əhali üçün xüsusi əmlak və fərdi mühafizə vasitələri əldə etmək;bunları toplayıb saxlamaq.

- vəzifəli şəxslərə,dəstələrin şəxsi heyətinə və əhaliyə FH təhlükəsi haqqında vaxtında xəbər vermək.

- əhalinin mühafizəsi üzrə tədbirlərin yerinə yetirilməsinə rəhbərlik etmək;
profilaktika tədbirlərini,epidemiya,epizootiya və yanğın əleyhinə tədbirləri təşkil etmək.

- şəhərlərdən köçürülmüş əhalini və idarələri qəbul edib yerləşdirmək.

- əhalinin köçürülməsini təşkil etmək;

- xəstəxana kollektorları açmaq üçün nəzərdə tutulmuş binaları hazırlamaq.

- dəstələri toplamaq və onların zədələnmə ocağına yürüşünü təşkil etmək

- kənd təsərrüfatı heyvanlarının,bitkilərin ,ərzaq ehtiyatlarının,yemin və su mənbələrinin radioaktiv ,kimyəvi maddələr ,bakterioloji vasitələrlə yoluxmadan mühafizəsi üzrə tədbirləri yerinə yetirmək.

Fənn: Mülki müdafiə

Mövzu: 8 Fövqəladə hallar zamanı ilk tibbi yardım

Plan:

1. İlk tibbi yardımın növləri
2. Qanaxmalar zamanı ilk tibbi yardım
3. Yara və yanıq zamanı ilk tibbi yardım
4. Sınıq, çıxma və əzilmə zamanı ilk tibbi yardım
5. Fərdi tibbi mühafizə vasitələrin növləri
6. İlk tibbi dəsti (aptekçə)

1. İlk tibbi yardımın növləri

Hər hansı fövqəladə hadisə zamanı zərər çəkmiş şəxsin həyatını xilas etmək və sağlamlığının bərpası üçün ona döstərilmiş ilk tibbi yardımın böyük əhəmiyyəti var. İstənilən vaxtda və məkanda baş verə biləcək fövqəladə hadisə zamanı yaxınlıqda tibb işçisi olmaya bilər və bu vaxt digər şəxslər zərərçəkmiş ilk tibbi yardım göstərməyə borcludur. Özünü itirmək və bacarıqsızlıq zərərçəkmişin vəziyyətini daha da ağırlaşdırma bilər. Ona görə də hər kəs ilk tibbi yardım qaydalarını öyrənməli və ehtiyac olduqda həkim gələnə qədər yerinə yetirməlidir.

Təbii fəlakət zamanı insanlarda düşüncə və davranış dəyişikliyi, depressiya, əsəbilik, ağlama, baş ağrıları, yuxubasma, yardım edənlərə qarşı inamsızlıq, yardım qəbul etməmək və s. a hallar yaşanır. Bunların baş verməməsi üçün hər kəsin mariflənməsi, müxtəlif fövqəladə hadisələrə əvvəlcədən hazır olması vacibdir. Fəlakət zonasına düşmüş şəxs özünü ələ almalı və təmkinli olağa çalışmalıdır.

İlk tibbi yardım göstərərəkən hadisə yerini diqqətlə nəzərdən keçirməli, şəraiti qiymətləndirilməlidir. Elə etmək lazımdır ki, yardım edən özü də zədələnməyə məruz qalmasın. Əlavə zədə almaması üçün zərərçəkəni düşdüyü əlverişsiz şəraitdən ehtiyatla çıxarmaq vacibdir. Onu sakit bir yerdə uzatmaq, kəmərinə boşaltmaq, yaxasını açmaq, üstünü örtmək və tibbi yardım çağırmaq lazımdır. Zərərçəkmişin vaxtında tibb məntəqəsinə çatdırılması onun həyatını xilas etmək baxımından böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Mülki müdafiənin tibbi xidməti tərəfindən yaralılara və xəstələrə göstərilən tibbi yardımı üç növə ayırılır:

1. İlk tibbi yardım 2. İlk həkim yardımı 3. İxtisaslaşdırılmış həkim yardımı

İlk tibbi yardım yaralanmış və ya xəstələnmiş adamın halını yüngülləşdirə biləcək ən sadə tədbirlərin yerinə yetirilməsindən ibarətdir. İlk tibbi yardımı insanların özü və yaxınlıqda olan adamlar göstərə bilər,

İlk tibbi yardım aşağıdakılardan ibarətdir:

- Qanaxmaları müvəqqəti dayandırılmaq,
- Yara və yanıq yerlərinə sargı qoymaq,
- Sınıq, əzilmə və çıxıq zamanı yardım göstərmək,
- süni tənəffüs vermək,

2. Qanaxmalar zamanı ilk tibbi yardım

1. Qanaxmalar zamanı ilk tibbi yardım. Qanaxma qan damarlarının hər hansı bir səbəbdən bütövlüyünün pozulduğu yerdən qanın axmasına deyilir. Qanaxmaların əsas əlaməti yaradan güclü pulslu döyünən al rəngli qan axının olmasıdır. Qanaxma qan damarlarının quruluşuna görə arterial, venoz və kapilyar qanaxmalar adlanır.

Arterial qanaxma-zədələnmiş arterialardan qanın axmasına deyilir. Axan qan oksigen ilə zəngin olan, al qırmızı rəngdə olub, damardan güclü şırıq vurur. Ürəkdən çıxan qan damarıdır. Belə qanaxma zamanı yaradan qan güclü şəkildə axır, qan ürək nəbzinə uyğun olaraq vurur.

Güclü arterial qanaxma olduqca təhlükəklidir. Ancaq istənilən halda zədə almış şəxsə tibbi yardım göstərilməsi dərhal baş verməlidir. Güclü arterial qanaxma zamanı tez yaradan təxminən 5 sm yuxarıda olmaqla ətrafa qanaxmanı saxlayan sıxac qoymaq tələb olunur.

Venoz qanaxma- venalar zədələndikdə olur. Venalarda təzyiq arteriyaya nisbətən az olur, ona görə də çox da iti axmır, ancaq rəvan və aramsız şırınaqla tökülür. Venoz qanaxmada qan tünd-qırmızı rəngdə olur. Güclü venoz qanaxmalar adətən, arterial qanaxmaya nisbətən zəif və az təhlükəlidir.

Kapilyar qanaxma- Yaranın Bütün səthi qynayır. Rənginə görə o arterial və venoz qanaxmaların orta səviyyəsində olur. Adi hallarda kapilyar qanaxma öz-özünə dayanır. Kapilyar qanaxmalar zamanı adi sarğı qoyulur.

3. Yara və yanıq zamanı ilk tibbi yardım

Yaralanma dəri örtüyünün ya da selikli qışanın bəzən daha dərinə yerləşən toxumaların zədələnməsinə deyilir. Zədələnmə xüsusiyyətinə görə yaralar aşağıdakı qaydada bölünür; 1. kəsilmiş yaralar, 2. sıyrılmış yaralar, 3. çapıq yaralar, 4. qopmuş yaralar, 5. Qapma yaralar, 6. odlu silah yaralar.

Yaralanma zamanı zədələnmiş yerə sarğı qoymaq vacibdir. Fərdi sarğı paketlərdən istifadə edərkən ilk növbədə zədələnmiş nahiyəni strila etmək lazımdır. Fərdi sarğı paket bintdən və pambıqdan ibarətdir.

4. Sınıq, çıxma və əzilmə zamanı ilk tibbi yardım

Sınıqlar iki cür olur: 1. Qapalı sınıq, 2. açıq sınıq.

Dərinin selikli qışası və sümük toxumasının bütövlüyünün pozulmasına açıq sınıq deyilir.

Dəri tam qalarsa, ancaq sümük toxumasının tamlığı pozularsa, buna qapalı sınıq deyilir. Hər iki sınıqlar zamanı dərialtı yumşaq toxuma, əzələ, damar və sinirlər zədələnmə bilər.

Sınıqların əsas əlamətləri; ağrı, siskinlik, normal hərəkətin pozulması, ətrafın sınığı zamanı onun qısalması və s. Kəllədaxili sümüklər sındıqda qulaqdan və ya burundan qanaxma, qabırğaların, döş sümüyünün sınığında tənəffüsün pozulması müşahidə edilir. Bəzən sınıqlar arterial qanaxma ilə müşayiət edilir ilk yardım göstərərkən ilk növbədə qanaxmanı dayandırmaq

Sınıq yerində sümüklərin təsbit edilməsi həm ağrının, həm də şokun aqrşısını almağa kömək edir. ən çox ətrafların sınığına təsadüf olunur. Ətrafları möhkəm şina qoymaqla təsbit edirlər. şinanı qoymamış xəstəni tərpətmək qəti qadağandır. hazır şina kartondan və ya məftildən olur. Hazır şina olmadıqda cürbəcür taxtadan, budaqdan, kartondan da şina qoymaq olar. yumşaq olmaq üçün şinanın altına çoxlu pambıq və ya tənzip qoymaq lazımdır.

Suda boğulma iki cür baş verir. Birinci növdə ürəyin və tənəffüsün reflektor dayanması müşahidə olur. Dəri örtüyü və görünən selikli qışalar ağarmış və soyuq olur. Belələrinə ağarmış boğulanlar deyilir. batmanın ikinci növündə zərərçəkən göyərmiş olur. belələrinə göyərmiş batan deyilir.

Süni nəfəs verməyə keçməzdən əvvəl nəfəs yollarının azad olduğunu yoxlamaq lazımdır. Zərərçəkəni tez arxası üstə uzatmaq, başını dala elə əymək lazımdır ki, çənəsi boğazı ilə düz xətt təşkil etsin. başı dala əyəndə ağız tez açılır. əgər zərərçəkənin çənəsi bir-birinə bərk qüsülərsə. onda yastı bir alət ilə onu aralamaq və çənələrini arasına tənzip, pambəmrusu qoymaq lazımdır.

Süni tənəffüsü yerinə yetirən adam zərərçəkənin bir tərəfində durur, zərərçəkənin ağzı və burnunu təmiz dəsmal və ya salfetlə örtür.

Yanıqlar yüksək temperaturun, habelə kimyəvi maddələrin bədənə təsiri nəticəsində baş verir. Xüsusən nüvə zədələnməsi ocaqlarında yanığa məruz qalmış yaralılardan sayı daha çox ola bilər. Burada çox vaxt yanıqlar travmalarla və radiasiya zədələnmələri ilə birlikdə baş verir.

İşıq şüalanmasının, alovun, qaynar suyun və buxarın təsirindən baş verən yanıqlar Termik yanıt deyilir. Dərinin səthinə və selikli qışalara qatı turşuların və qələvi maddələrin təsiri nəticəsində kimyəvi yanıqlar baş verir. Turşular və qələvi maddələr nəinki düşdüğü yeri zədələyir, həm də orqanizmin ümumi zədələnməsinə səbəb olur. Dərinin səthinə və selikli qışalara radioaktiv maddələr düşüb orada uzun müddət qaldıqda radiasiya yanıqlar meydana

gəlir. Termik, kimyəvi və radiasiya yanıqlarının ağırlıq dərəcəsi nəinki toxumaların zədələmə dərinliyindən, həm də yanığ baş vermiş səthin sahəsindən asılı olur ölçüləri bədən bütünü ümumi dəri səthinə görə faizlə ifadə edilir. Yaşlı adamlarda bədən bütünü səthinin 9%-i, sinəsinin və qarının səthi-18%-ni, gövdənin arxa tərəfinin səthi-18%-ni, bir ayağın səthi-18%-ni, aralığın və digər üzvlərin səthi-1%-ni təşkil edir.

Yardım göstərəkən ilk növbədə alışıq paltarları söndürmək, bu məqsədlə adamın üstünə palto, adyallı salmaqla alovu söndürmək lazımdır. Sonra bədən yanığ yerini paltardan azad edirlər. Yanığ yerindən suluğu qopartmaq, yanığ səthə əllə toxunmaq, yanığa yağ, məlhəm və başqa maddə sürtmək olmaz. Yanığ yerinə sterili sargı qoyurlar.

5. Fərdi tibbi mühafizə vasitələrin növləri

Fərdi tibbi mühafizə vasitələri fəvqəladə hallar vaxtı zədələnmiş əhəlinin profilaktikası və ona tibbi yardım göstərmək üçün nəzərdə tutulmuşdur. Bunlara radioprotektorlar, antidotlar və bakteriya əleyhinə maddələr aiddir.

Radioprotektorlar ionlaşdırıcı şüalanmanın təsir dərəcəsini zəiflədən maddələrə deyilir. Bunlardan ən çox yayılan sistaminin maddəsidir. Sistaminin həllərini şüalanmadan 30-40 dəqiqə əvvəl qəbul etmək məsləhətdir.

Antidotlar zəhərləyici maddələrin təsirinin qarşısını alan və ya zəiflədən maddələrdir. Bunlar sinir iflicəedici təsirli, sionid turşusuna və digər sianlara və qıcıqlandırıcı təsirli zəhərləyici maddələrə qarşı antidotlardır.

Bakteriya əleyhinə maddələr spesifik və qeyri-spesifik profilaktika vasitələrinə ayrılır. Spesifik profilaktika vasitələrinə zərərli bakteriyalar, vaksinalar, anatoksinlər və bakteriofaqlar aiddir.

6. İlk tibbi dəsti (aptekçə)

Aİ-2 fərdi aptekçəsində insan orqanizminə ionlaşdırıcı şüalanmaların, ZM-in və BV-in təsirinin qarşısını alan və ya bu təsiri zəiflədən, habelə şok halının qarşısını alan preparatlar olur. Aptekçə narıncı rəngli plastik materialdan düzəldilmiş kiçik qutudan ibarətdir. Qutunun içərisində plastik şpris-tübiki və

dərman penalları yerləşdirilmir. Sınıqlar və geniş yanıqlar zamanı ağrı şokuna qarşı -1ml 2%-li promedol məhlulu işlədilir, məhlul aptekçənin 1-ci yuvasındakı şpris-tübik vasitəsilə əzələyə yeridilir. Fosforlu üzvi maddələr 2-ci yuvada yerləşir. 3-cü yuvada bakteriya əleyhinə 2 saylı dərman-sulfametiksin yerləşir. 4-cü yuvada 1 saylı dərman –sistamin yerləşir. 5-ci yuvada iki rəngsiz 1 saylı dərman-tetrosiklin yerləşir. 6-cı yuvada radiasiya əleyhinə 2 saylı dərman-kaliomyodid yerləşir. 7-ci yuvada göy rəngli penalda ürək bulanma üçün dərman-etaperazin yerləşir.

Kimya əleyhinə fərdi paket dəri səthinin ZM-damcıları, habelə radioaktiv maddə və bakterial vasitə aerosolları ilə zəhərlənmiş açıq sahələrini və bu sahələrə toxunan paltar hissələrini qismən sanitariya təmizlənməsindən keçirmək üçündür. Bu paket işərisində hər cür ZM-i zərərsizləşdirmək üçün polideqazasiya mayesi olan şüşə flakondan və 4 ədəd pambıq tənzif salfetdan ibarətdir.